

COLUMNĂ LUI TRAIANU

REVISTA MENSUALĂ

PENTRU

ISTORIA, LINGUISTICA ȘI PSICOLOGIA POPORANĂ

SUB DIRECȚIUNEA

D-ului B. P. HASDEU.

NOUA SERIA

ANULŪ III.

Redacțiunea și administrațiunea se află în curtea Bisericii Mihăru-
codă și la Tipografia Academiei Române.

Abonamentele se primesc numai pe an : 20 lei pentru România,
30 franci pentru străinătate.

Veți Sumariul din dosul acestei pagine.

BUCURESCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE (LABORATORII ROMANI)

No. 26. — STRADA ACADEMIEI. — No. 26.

1882.

SUMARIULŪ N-RULŪ 6 :

ZilotŪ RomānulŪ : Înainte de TudorŪ Vladimirescu. Cronică inedită.

S. Fl. Marian : Din farmecele poporului românŪ din Bucovina.

N. Densușianu : Monumente pentru istoria țerei Făgărașului.

Dr. At. Marienescu : NovacescŪi. Balade poporane ineditे de peste Carpați.

B. P. HasdeŪ : ManuscriptulŪ românescŪ din 1574 aflătorŪ la London în British Museum.

G. Chițu : DomnŪ — Dōmnă. Dominus - Domina. Notifă filologică

B. P. HasdeŪ : GhiocŪ (DiocŪ) și SglāvocŪ (SglāvogŪ, SclāvocŪ) UnŪ dubletŪ greco-latinŪ.

Climescu, CurpānŪ, PetrovŪ și PātŪ : Din obiceiile juridice ale poporului românŪ în districtulŪ Bacău.

 Redacțiunile ziarelorŪ și revistelorŪ sunt rugate a reproduce sumariulŪ de față.

COLUMNA LUI TRAIANU

IUNIU 1882

ISTORIA — LINGUISTICA — LITERATURA POPORANĂ

INAINTE DE TUDORŪ VLADIMIRESCU.

O CRONICĂ INEDITĂ A ȚEREI-ROMĂNEȘI DINTRE 1800—1821, SCRISĂ ÎN VERSURI ȘI'N PROZĂ SUB PSEUDONIMULŪ DE ZILOTŪ ROMANULŪ.

(Urmare. Veđi No. 5)

O Moruze, o Moruze, ce stai de tot cercetezi ?
Ți-au arătat Caïmacamul¹⁾ și alții mulți, și nu cređi !
Dar Caïmacamul îți este omul cel mai credincios,
Și care altul să'ți facă cercare mai de folos ?
Caïmacamul îți arată : Craiova s'au prăpădit,
Cu foc și vërsări de sânge săraca s'au osândit ;—
Acesta e adevërul, și nu mai tot cerceta,
Mai virtos mărturisesce cumcă din pricina ta,
Căci dragostea ce firese e ai ca să dobândesci banı
Aũ adus săraca țeră în patimı d'atăția anı.
Dintr'acęsta și Craiova s'au repus de săvırșit,
Un oraș frumos și mare și lăudat negreșit.
Acęsta și alte multe prăpădenii aũ adus,
Robii și vërsări de sânge, precum înapoı am spus ;
Care sânge, c'al lui Avel, strigă la cer ne'ncetat
Ręsplată să facă dręptă ție cu adevërat.
D'acęia mărturisesce pęcatul teũ tuturor,
Ceręnd dela Domnul plată într'acest vęc trecętor.
Lui Mavriche împęratul cel grecesc fiı următor,
Care greșind ca și tine așa aũ fost rugător.
Nu cum-va să te hrăpęcă mórtea cu acest pęcat,
Cu sânge drept c'al lui Avel să te afli judecat,
Căci atunci n'ai îndreptare, ci în Gheena petreci,
Cum Sfinta Scriptură đice : «du-te în focul de veci !»

(1) Aga Nicolache.

Ah, ce glas cu spăimîntare, acest glas : «du-te în foc!»
 Cerescule împérate, să nu'l auđ eű mă rog,
 Și iar mă rog : luminéză gîndul meű cel tunecat
 Să pocî face săvîrșire lucrului ce-am apucat.

Eű sciű, fără indoială, că cu aceste stihuri și cu alte vorbe multe ale acestei istorii, care inchipuesc defăimări stăpînirii și altor mulți, dau pricină celor cari sciű pravila și hotarele istoricilor după tótă cuviința a mă defăima și a mă scóte afară cu totul ca pe un netreb-nic, fiind-că pravila istoricului este a arăta numai cursul întămplărilor unei vremi ori în ce chip va fi fost; iar tot de o dată a istorisi, a face și judecăți trebilor și a defăima pe unul și pe altul, precum eű am urmat, acésta este o urmare cu totul împotrivă la orînduiala istoriei. Drept acea, însu-mi cunoscîndu-mi greșéla, nu o tăgăduesc; fără decăt đic așa, că adevérat greșéla mi-am cunoscut'o și o cunosc, dar însă următóarele pricine fiind atăta de mari și de ciudate, și eű fiind fórté iubitor patriei mele, acésta dragoste m'aű silit să calc pravila istoriei și să arét pe larg, adică nu numai cursul întămplărilor, ci și pricinuitórii lor, cu judecățile și defăimările ce li se cuvine, precum m'am și făgăduit la început, de aș și rěmăné cu ponosul nevredniciei de a istorisi. Și așa puțu în lucrare și cele de aici înainte întămplări ale țerei tot cu asemenea orînduială. Am arătat înapoî în ce chip aű fost eșirea Pazvangiilor din Craiova, și după acésta că s'aű închis în mănăstirea Șegarcea; decî acolo fiind închisi și neputînd oștile împératesci să le facă nici o stricăciune, aű chibzuit Nazirul cu cele-l'alte căpetenii să-i facă muhaseré. Și așa aű aședat ordii împrejurul Șegărcii, ca să nu mai aibă mijloc de scăpare, ci : ori strimtorăndu'i lipsa mîncării să se închine, sau ispitindu-se să fugă să nu aibă prilej precum aű avut la Craiova, ci să-i prăpădescă pě toți. O, ce frumoasă chibzuire și ostășescă vedere acésta a Nazrului cu cele-l'alte căpetenii! dar însă ce folos? că este turcescă, adică fără temeii și statornică; pentru că acésta đî să đicem că aű făcut chibzuirea acésta, și de nu tot într'aceiași đî o aű șters diu mintea lor, iar a doua đî cu hotărîre nu și-aű mai adus a-minte de dînsa, ci iarăși aű început după firescul obiceiű a se dezghina și a trage unii cea alții hăis. Din care pricină, și de nu s'aű întămplat lu-

cru asemenea ca la Craiova, diafendefsindu-î o vitejie a unui Kel-Ali-agă, precum mai înainte vom arăta; dar lipsă puțină, pentru că Pazvangiîi fiind apururea cu luare a-minte și vedënd mișelia celor împărătesci, nu numai din mănăstirea Șegarcea eșta și lua cele trebuincioșe mîncării lor și a cailor, ci și prin alte sate ce cădea mai aprópe se împrăștia de făcea ce le era voiă fără nici un fel de sfiială, și cei împărătesci dormia. Și așa aű curs tréba aprópe de o lună. Apoi ce va fi fost pricina, nu scii: ori că poruncă le-aű venit dela Pazvantoglu a se ridica, sau că ei de sineși se vor fi socotit că cu zăbava ce o fac în țeră póte să pătímescă; căci într'una de ăile sculându-se Kara-Mustafa cu toți hoții Pazvangiîi aű plecat și din Șegarcea, luând încă și o sumă de zaherea, ce le-aű întîmpinat pe drum mergënd pe la ordiile împărătesci, cu socotéla să le trecă peste Dunăre. Care plecare a lor înțelegëndu-o cei împărătesci, și mai virtos aűdind că aű luat și acele cară cu zaheré, acésta mai mult dându-le pricină de turburare, s'aű luat după ăinși Nazirul cu ostași sei și Kel-Ali-agă, de care înapoi am ăis, cu vre-o 400 de Delii. Carele acesta spun că de multe, ori pe unde s'aű întămplat de s'aű lovit cu Pazvangiîi, s'aű arétat tot cu biruință, iar mai virtos acum cu multă vitejie s'aű arétat. Pentru că apucând el cu ai sei ómeni mai înainte cu óre-și-care pripă, aű și ajuns pe Pazvangiî; și dând războiű cu ăinși fórte vitejesce, aű scos carăle cu zaherea, aű scos și vre-o căți-va robi ce-i avea robiți dela Craiova și dela alte părți. De care spăimintându-se Pazvangiîi, aű început a da dosul; însă Kara-Mustafa cu cei care aű fost călări aű isbutit cu fuga și aű scăpat trăgënd drept la Calafat, unde avënd și caice gătite din vreme aű trecut peste Dunăre, iar pe cei cari aű fost pe jos i-aű tăiat Kel-Ali fórte reű, prindënd și vii aprópe de o sută. Am aűdit spuind om de credință, care s'aű aflat privitor acestui războiű, că precum uleul în paseri, așa acel Kel Ali cu Delii s'aű repeđit în Pazvangiî și i-aű sfărîmat; mai spuind omul acela și acésta că un Binpașă cu 1000 de ostași împărătesci se afla cu ordia sa aprópe de Calafat, carele aű și vedűt pe Pazvangiî fugind, și că de ar fi vrut să le taie druumul nu scăpa nici unul; dar el n'aű făcut nici o mișcare asupra-le. Să ăie eű că n'aű îndrăznit, nu se potrivește, pentru că 1000 de ómeni

ce-l avea putea să înghiță pe Kara-Mustafa, că nu era mai mulți cu dinsul de vre-o 300 de ómeni; și mai virtos cum se afla și speriat de Kel-Ali, hotărit că unul nu scăpa. Dar mai lesne se potrivește a dice că, prieten fiind numitul Binpașa cu dinșii, de acela nu le-au dat nici o supărare, făcându-se că nu le bagă séma când trecea. Deci într'acestași chip au fost eșirea Pazvangiilor și dela Șegarcea, cu óre-și-care sfărîmăre de către Kel-Ali, precum am arătat mai sus. Și așa de o cam dată s'au curățit țera de veninatele hiare, adică de Pazvangii, rămăind numai cu semnele otrăvitelor mușcări ce le-au făcut pe unde au ajuns, care și pînă astăzi se ved și se vor vedé multă vreme. De care acestea însciințându-se Vodă tot la Slatina încă aflându-se, și mai virtos vedënd și câte-va capete de ale Pazvangiilor ce i le trimisese a le vedé și pre cei vii prinși, nu puțină bucurie au luat, și îndată făcu șeinlic, adică aruncă multe tunuri și pusce, poruncind de trimeseră și cărți atât la Bucuresci cât și prin toate județele, coprinđătoare de acéstă bună vestire că cu ajutorul lui Dumneđu au izgonit pe vrăjmași din țeră și au remas a fi intru odihnă. Care auzindu-o, toți cu totul dela mic pînă la mare se bucurară, nădăjduind potolire durerilor. Apoi puțin mai zăbovind Vodă la Slatina, au venit la Bucuresci vesel și bucuros, ca cum ar fi făcut izbândă și ca cum cu vrednicie și vitejie s'au izgonit Pazvangii, lucru de tot împotriva adevărului, pentru că el au fost vrednic, din depărtarea lui Dumneđu pentru peccatele nóstre, numai de au scornit reul, iar de potolit l'au potolit Dumneđu când au vrut. Și și acéstă potolire a reului și a nevoilor pentru ce o au făcut și Dumneđu, pociu dice : pentru ca dór cunoscënd milostivirea lui, să-l slăvim făcënd depărtare de toate căile câte ne aduce a cerca acest fel de palme; dar noi necunoscători cu totul ne-am arătat, și nu numai depărtare de rele n'am făcut sau măcar óre-șicum părăsire, ci mai virtos încă vedëndu-ne în óre-și-care liniște, de tot l'am uitat și mai cu de-adinsul ne-am pironit mintea și cugetul spre totă fapta cea rea; de acela dar și Dumneđu, vedënd neintórcerea și împetrirea inimei nóstre, pré puțin ne-au lasat în chipul de linisce, și apoi iarăși cu asemenea și mai rele bătăi ne-au bătut, precum mai înainte veți vedé. Că eșirea Pazvangiilor din țeră au fost prin postul Pascelor, și au fost țera în odihnă despre dinșii pînă după

Pasci; apoi iar au început când și când a face supărări și a o bântui, trecând când pe față când printr'ascuns dincóce pē marginea Dunării și făcând jafuri și hrăpiri. Dar cu tóte acestea nu se arēta infipti la cea de săvîrșit reutate : se vede că pentru vorba împăcuiirii ce era adică între Pazvantoglu cu Pórtă nu avea Pazvantoglu voiă dată ómenilor sei a supēra peste orinduială. Care împăcuire se pusese în lucrare iar de Domnul Moruz, fiind că după călcarea și arderea Craiovei cunoscēndu-și greșala, și că un fel au socotit și alt-fel au eșit trēba, și intrând la mare grijă că-și va perde și capul, au scris la Țarigrad întāmplarea — care cu multe chipuri, mai virtos cu dare multă de bani o au potolit — cerēnd a se trimite un Hasan-pașa, om bătrān fórtē blānd și înțelept, și cu nume bun atāt la Pórtă cât și la toți, ca să mijlocēscă el o împăcuire cu Pazvantoglu. Pe care l'au și trimis Pórtă numai de cât; și viind în țēră au tras la Craiova, de unde apururea sciea lui Pazvantoglu, sfātuindu-l părintesce a se astimpēra și a nu mai supēra țēră, pe care Pașă avēndu-l și chiar Pazvantoglu și la dragoste și la evlavie, se vede că-l da óre-și-care ascultare. Și de aceia, cum și mai sus dic, nu atāt se supēra țēră de ómenii sei, fār' de cât câte o dată când trecea dincóce câte puțini, ori cu scire sau póte și fără scirea lui, făcea ce făcea și se întorcea iarăși inapoi. Așa dar au mers trēba cu acest fel de curs și cu vorbe fel de fel, unii dicēnd că adică va să facă împăcuire, alții că Pazvantoglu au făcut óre-și-care contēnire din reutate pînă a se mai imputernici cu ostași, și alții altele, care cum se pricepea; iar adevērul nu putea să-l scie nimenea. Vodă vēdēnd că nici Hasan-pașa nu póte isprāvi împăcuirea cu Pazvantoglu, ei merge lucru tot imperechiat, au socotit — se vede lucrul — mai bine să lipsēscă de Domnie și să scape de aceste învălueli și imperecheri, care putea să-l aducă vre-un reū mare, mai virtos că vedea și cheltuelile Domnii mari și nu-l mai rămāsese mijloc de agonisita banilor; că póte de era acēsta, tot se mai atārna cevași. Și așa au început a organisi prin unii-alții dela Țarigrad mazilia, puind pricine multe de neputință, și cu meșteșugarile sale mijloce au și săvîrșit socotēla sa, și la luna lui Octomvrie 1802 s'au mazilit, domnind în locul seu Mihaiū-Vodă Suțul cu a treia Domnie într'acēstă țēră.

MAZILIA LUÎ MORUZ ȘI A TREÎA DOMNIE A LUÎ
MIHAIU-VODA SUȚUL.

De aicea încep a scrie și câte s'aũ mai întâmplat țerei în Domnia acésta a treia a luî Mihaiũ-Vodã; dar însă face trebuință a vorbi ce-va-și înainte. Firesc obiceiũ este la ómeni, când se aflã supt mâna unui stãpînitor pe carele sã-l cunóscã cu nãravuri rele și mai virtos cu nedorirea de patrie, a se mãhni și a dice : de și-ar face Dumneđeũ milã cu noi sã ne scape de acest reũ stãpînitor ! nãdãjduind cã vor dobîndi altul mai bun în locul aceluia. Acestui obiceiũ aflãndu-se supuși și locuitorii acestei țeri, încã mai cu deosebire, fiind cã aicea mai mult se aflã încuibatã reotatea în inima stãpînitorilor, și vëdëndu-se la ce stare ticãloșii aũ ajuns în Domnia luî Moruz din pricina nedoririi cãtre dînșii, dicea toți cu un cuvînt, afarã de cei uniți la o socotélã cu dînsul : ah, de am scãpa de jãcașul acesta! — fiind-cã acésta era cel mai mare nãrav al luî Moruz, precum înapoi am arëtat — nãdãjduind cã vom cãștiga alt Domn cu splashnã și cu dorire. Drept aceia, dupã ce s'aũ însciințat de mazilia luî, și cum-cã aũ luat Mihaiũ-Vodã Domnia, nespusã bucurië i-aũ coprins pe toți, și cu un glas mulțumfa luî Dumneđeũ cãci le-aũ trimis așa Domn bun și milostiv, sciindu'l din cele-l'alte doë Domnii și — fiind-cã cu adevërat așa aũ fost atunci bun și doritor de țerã fórte — nãdãjduind cã asemenea va fi și într'acéstã Domnie de a treia. Dar însă nu sciũ, ale țerei pëcate, a Domnului nenorocire, sau ce alt aũ fost, pentru cã atãta de chisnovat și atãta de reũ aũ ajuns țera sãraca în dîilele Domnii sale de acum, încãt încremeniserã sãracii creștini, nesciind ce vor mai face ca sã pótã respunde câte li se cerea, și în cea dupã urmã la atãta aũ adus trëba cu a sa próstã chivernisire, de s'aũ și risipit fugind toți în tóte pãrțile, precum înainte veți vedé.

Nu era cu strîmbatate,
Ci avea mare dreptate
Țera de se veselã,
Auđînd de mazilia
Luî Moruz, și de Domnia
Celuî ce îi ocrotiã.

Căci Moruz, cum se arată
Înapoi învederată,
L'a sa Domnie era
Iubitor de dobândire,
Iar Mihaiu-Vodă din fire
Milostiv, și 'i apăra
În cele d'întăiu Domniî doă,
Precum e sciută noă,
De orî-ce fel de năpăști,
Și cu a sa rîvnă bună
Făcuse țera cunună,
Ferindu-o de prăpăști,
Atât cât îi rămăsese
Numele cum că fusese
Domn țerei ca nimeni alt:
Așa bun și cu dorire
Pentru a țerei sporire
Și creștin adevărat.
Dar, o ce nepotrivelă
La a țerei socotelă!
Căci unde nădăjduia
Cum-că va să pască turma
Tot ca întăiu și acuma,
Aă ajuns de se căia.
Căci vedură fără veste
Că acel d'întăiu nu este,
Ci cu totul tot schimbat:
Înfîpt cu mare pornire
L'a banilor dobândire,
Alt Moruz adevărat!
Încă cătând cu-amăruntul
După tot cel drept cuvîntul,
Mai reu și decât Moruz!
Căci Moruz era din fire
Iubitor de dobândire
Și spre țeră pré ursuz,
Dar încaî era de sine
Îngrijitor fórte bine
Și cu meșteșug hrăpia;
Iar Mihaiu-Vodă sărmanul

Numai ce croia jacmanul,
 Țar la sfârșit nu gândia !
 Unde ese și cum merge,
 De e strâmb sau după lege,
 Nici că prin gând îi trecea !
 Care mai de dimineță
 I se arăta în față,
 Ce-î dicea așa făcea !
 Așa acatastasie,
 Așa scârnăvă Domnie
 'npoțrivă celor d'întâiu :
 Cele d'întâiu foarte bune,
 Césta numai puțiciune
 Fără nici un căpătâiu !

Acum cu aceste puține pînă aicea scrise de Domnia lui Mihaiu-Vodă aduc la mijloc o nedomirire, căci pe de o parte îl laud și dic că în cele d'întâiu doé Domniî au fost foarte bun și milostiv, iar pe de alta îl defăimez și dic că într'acéstă din urmă Domnie s'au arătat fără de milostivire, încă mai hrăpitor și decât Moruz ; și dar pentru ce de doé ori dulce și o dată amar ? Acéstă nedomirire avendu-o și eu, am făcut cercetare întrebând pe ómeni înțelepți, și m'am însciințat într'acestași chip, care și adevăr sémănă a fi, cum că el firesce nu au fost atăta suptire la minte și adânc la socotélă, ci încă încovoia și spre óre-și-care prostime, dar avea darul bunătății și al blândetilor, și pe lingă acestea mai avea și alt dar, căci însuși veddendu-și puterea minții că nu lucréză adânc, se sfătua cu din miniștrii sei, cariî avea mai de aprópe. Și așa cu a altora minte mai mult chivernisla Domnia și țera, iar în mintea sa pré puțin rezima. Și fiind-că intru cea d'întâiu Domnie au avut ministru pe un Alexandru Postelnicul, om foarte înțelept și cu duh mult, cu al acestuia sfat umblând, atât de frumos se invirtia tóte trebile Domniî și se chivernisla țera, încât n'au mai fost auzind alt decât o mulțumită dela mic pînă la mare, lăudându-i bunătatea și milostivirea spre toți. Asemenea și intru cea de al doilea Domnie, măcar de au și fost scurtă, iarăși avënd miniștri înțelepți, i-au curs Domnia tot cu orindutala cea plăcută de opște. Și pentru acela țîindu-i-se minte bunătatea

de către norod, s'aŭ bucurat când aŭ auđit de Domnia lui. Iar intru acéstă de a treia Domnie, neavând miniştri ca acela, fără de cât tot ministratul seŭ se încheia în fiŭ-seŭ cel mare Grigorie Beizadé, căruia incredinţându-i tótă tréba Domnii, şi întâmplându-se el mai uşor şi decât tată-seŭ la minte, şi după acésta fiind şi firesce vas al reutăţii, póte socoti fie-şi-care ce fel de curs a trebilor a fost şi ce fel se oblăduia ţéra, mai virtos într'o vreme când făcea trebunţă de o minte şi mai iscusită decât a celui Postelnic Alexandru ce am arétat mai sus, ca să fi putut scóte la căpătăiŭ bun, necum un Beizadé Grigorie, care nu grijia altă fără numai să-şi umple punga. Acésta dar aŭ fost pricina de s'aŭ prefăcut Mihaiŭ-Vodă intru acéstă Domnie din dulce intru amărăciune, că n'aŭ avut miniştri vrednici ca să pórté ogodul trebilor. El tot acela era, sărmanul; dar ce folos! că-şi dedese barba în mâna fiŭ-seŭ, şi cum este vorba rumánescă: cum îi cânta, așa juca. Dar va ńice cine-va-şi, că ţéra aŭ avut boeri patrioţi; şi cum ei, vėdėnd reul curs al trebilor şi jafurile ce se făcea, suferia? Adevėrat — rėspund eŭ — boeri aŭ avut de prisosit, dar ce folos! că nici unu nu şti-aŭ deşchis gura să vorbescă un cuvint măcar spre ajutorul ei; încă, precum am auđit pe mulţi spuind, dintr'înşii era şi uniţi la croieli necuviincióse şi stricătóre ţerei cu Beizadé Grigorie.

Vai de cas'aceia
 Pe care chiar femeia
 Stăpina case'i ńic!
 O vin' d'o risipesce,
 În grab se prăpădesce,
 Nu s'alege nimic.
 Asemenea fu ţerii
 Cu patrioţi boerii,
 Cărora tuturor
 ńéra le este casă,
 ńéra le este masă, —
 I-aŭ dat ea cu picior.
 Nimica n'aŭ dorit'o,
 Fórté aŭ risipit'o,
 Ca alţi streini tirani,
 Pina când se şi sparse

Și pustie rămase
Pe mâini de hoțomani!

Nu sînt la indoială că acum ați înțeles și v'ați domirit, din care pricină Mihaiu-Vodă intru această de a treia Domnie s'aũ arėtat cu totul prefăcut și neasemėnat cu cele d'ntăiu Domnii; și dar iată mē intore acum și incep a serie cu deamăruntul tōte cāte s'aũ intāmplat intru această din urmă Domnie a sa, dar însă :

Neputincios fiind fōrte la puterea de condeiu,
Intăiu face trebuință de o rugă cu temeiũ
Cerulei a-mi da putere și a-mi fi de ajutor,
Ca să pociũ ajunge unde mē afu sirguitor;
Căci cu cāt vėđ calea lungă și cu cāt vėđ drumul strĩmt,
Cu atāt vėđ: n'am putere să ajung unde am gānd!
Deci mē rog, cerule, ție, tu să mē povėțuescĩ,
La această cale lungă slăbiciunea-mi să'ntărescĩ,
Să ajung fără greșală la locul unde gāndesc,
Căci singur fără de tine pē drumuri mē rătăcesc.

(Va urma)

DIN FARMECELE POPORULUI ROMÂNŪ

DIN BUCOVINA,

culese de S. FI. MARIAN.

(Fine.—Veđi No. 5)

IV.

SPĚLAREA UREI.

— Bună diminėța, fāntāniță
Māndră și frumósă!
— Mulțānesc dunitale,
Jupānesă Iordānesă!
Dar ce ai venit cu jupānul Iordan
Așa de māndru și de frumos?
— Dragă fāntāniță
Māndră și frumósă!
Eũ n'am venit nici să te beũ,

Nici să te mănānc,
Ci-am venit ca să mē bagĩ in tine
Și să mē spelĩ pre mine:
De ură,
De gură
Și de făcėtură,
De dat,
De fapt
Și de aruncat,

De crişcare,
 De făcare
 Şi de uritul cel mai mare.
 Să mă speli, să mă curăţesci,
 Cum spală apele curgătoare
 Şi mergătoare
 Tóte malurile
 Şi tóte petrele
 Şi tóte rădăcinele.
 Să mă speli şi să mă faci
 Cum maica m'a făcut,
 Să rămâi curată
 Şi luminată,
 Cum sînt dela Dumneđeş lăsată.
 Să mă speli şi să mă'mbraci :
 Cu cămeşă de dragoste,
 Cu ciobote de săttiele,
 Şi să mă scoţi afară pe *disdele*.
 Să mă alegi dintre tóte cele-l'alte fete
 Cum se alege păunul din pene
 Şi busuioşul din buruşene.
 Iar cele-l'alte fete să şedă
 Pe lingă gardurî *şbirilite*
 Ca nisce tînjele pîrlite.
 Eş să fiş în tot locul mai nainte,
 Eş să fiş orî-şî-unde mai sus,

Cuvîntul meş să fie mai pre sus
 Dintre toţi cei ce vor fi cu mine.
 Să fiş dragă ca sfîntul sóre
 Diminéşa când răsare!...
 Vine-un jurat c'o jurătoare,
 Un vornic c'o vorniciţă,
 Un vátav c'o vátăjiţă,
 Un boeriş c'o boeriţă,
 Un preot c'o preotésă,
 Un împérat c'o împératésă;
 Nu-ş jurat cu jurătoare,
 Nicî vornic cu vorniciţă,
 Nicî vátav cu vátăjiţă,
 Nicî boeriş cu boeriţă,
 Nicî preot cu preotésă,
 Nicî împérat cu împératésă,
 Că-ş N. a lui N. cea frumósă,
 Că-ş N. cea mai frumósă,
 Mai mândră şi mai alésă
 Dintre tóte fetele
 Şi tóte nevestele.
 Tótă lumea peste gard s'a uítă
 Şi la mine-a căută,
 Iar' la Domniş când voiş intră
 Cunună de aur în cap mî-a pică!

OBSERVAŢIUNI.

Ilinca a Mielului Capra, Ţigancă din satulş Stupca, care mî-a dictatş farmeculş acesta, cândş face unei fete *pe dragoste*, farmecă în următorulş modş :

Se duce dis-de-diminéţă, pînă nu răsare sórele, la o fântână şi, luândş c'unş vasş apă dintr'insa, rostescş versurile farmecului acestuia, şi apoi se 'ntórce cu apa a-casă. Apa acésta ne'nceptuş trebuie să fie fórte curată; şi fărmeacătoşrea, care o aduce, trebuie să o aducă cu cea mai mare curăţeniă, să nu se spurce de felş pe drumş, ci să mérgă şi să vină smerită şi cu capulş plecatş spre pămîntş. Asemenea caută fărmeacătoşrea ca, atătş cândş se duce după apă, câtş şi

cându se întorce îndăriptu, să nu se uite de felu înapoi, nici să vorbească cu cine-va, căci cumu se va uita înapoi sau va vorbi cu cine-va, totu farmecul n'are apoi nici unu efectu.

După ce a sositu a-casă, spală cu apa adusă pre fata care'și face pe dragoste, atâtu pe obrazu câtu și pe trupū, însă nu în josu, ca de altă-dată, ci în susu spre crescutul capulu, rostindū în același timpū de trei ori după o-l'altă versurile farmeculu. Iar după ce a gătit'o de spălatu, apa ce a mai rămasu o aruncă într'unu locu curatū, unde nu imblă nimeni.

După acēsta iea puțină *miere* și, rostindū și asupra acesteia versurile farmeculu, o descântă și pre acēsta. Cu acea *miere* fărmeată unge apoi fata pre feiorulū pre care 'lū iutesce și pre care 'lū doresce ea ca să-i fie bărbatū.

Se mai face farmeculū acesta încă și în următorulū modū :

Fărmeacătorea iea mai întâiū și 'ntâiū țernă din urma pictorulu dreptū alū unu calū și, ducēndu-o a-casă, o pune într'o ulciacă cu apă ne'ncepută, sau și cu rachiū, ca să fērbă. În timpulū fēberii și a rostirii de trei ori după o-l'altă a farmeculu, fărmeacătorea caută ca ulciaca să fie legată la gură cu o ață. Cu o parte din apă sau din rachiū, amestecată cu țernă și fărmeată, spală apoi fata pre feiorulū sau bărbatulū care doresce să-lū aibă de soțū, iar o parte mai mică i-o dă de bēntū.

E de însemnatū încă și aceia, că fata sau fărmeacătorea care este anume plătită să fărmece pentru dinsa, tōte acesteia trebuie să le facă pe nesciute, ca feiorulū să nu se pricēpă de locū, căci cumū va prinde de veste și se va pricepe ce se lucră cu dīnsulū, nu numai că farmeculū nu se prinde, dar pōte să dea încă și peste alte neplăceri, și atunci tōtă munca e în zadarū.

După ce, în modulū arētatū, *l'a unsū cu miere* și i a datū din bēntura fărmeată să bea, din minutulū acela feiorulū, căruia i s'a făcutū tōte acesteia, se dice că imblă mortū după fata care i-a făcutū. Și de arū fi fata câtū de urită și de slută, elū după nimeni nu se bate așa de tare ca după dinsa.

Încă o lămurire.

Romānii din Bucovina aū datinā de-a pune pe lingă fântānele

lorū unū felū de ingrăditură pătrată, făcută și încheată din 12-14 bănișore cioplite, cu puținū ce-va mai lungi de cumū ține zidulū fântânelorū. Acastă ingrăditură se numesce *disdele*.

Tineretulū românū din Bucovina îndatinéză mai totū-d'a-una, și mai alesū véra, de a juca afară, într'unū locū deschisū. Fetele carī nu jócă staū cam de comunū sub umbra unorū salciī saū alți arborī, saū în apropiarea unū gardū, și de acolo privescū apoi la jocū, pină ce una saū alta dintre dinsele e chiămată să jóce. Iar fetele ce nu sunt luate la jocū, staū locului, privindū cum jócă alțiī, pină la unū timpū, și apoi, urându-li-se de atăta privire și stare de gîaba, se ducū pe a-casă. Decī prin versurile :

Iar cele-l'alte fete să șédă
Pe lîngă gardurī sbirlite
Ca nisce tănjele pîrlite,

doresce fărmeccătórea ca tóte cele-l'alte fete să nu fie nici cândū luate la jocū, ci să stea pe lîngă gardurī și să privescā cumū va juca și va petrece numai ea singurā.

V.

DE EȘITŪ DIN URA.

— Bună diminéța, vidră de baltă!	Să mă limpedesci :
— Mulțămesc d-tale, mândră fată!	De ură,
Da ce-mī dicit mie vidră de baltă?	De făcetură,
— Cum nu ți oiū dicit	De dat,
Și cum n'oiū veni	De fapt,
Ție a mă jelui?	De cîrșcare,
Că eū m'am aflat	De făcare,
Când am sinecat	De uritul cel mai mare.
Și am mânecat	Să rē spelli,
Din dos închinată,	Să mă curățesci,
În față băligată,	Să mă limpedesci,
De ură 'ncărcată,	Să rămăiū curată
De ura feciorilor	Și luminată :
Ș'a fetelor	Ca țîța pruncilor,
Ș'a sotului;	Ca laptele juncelor,
Și de-aceia am venit	Ca tāmăia popilor,
Ca să mă spelli,	Ca vinul Domnilor,

Să mă curăţesci
 Ca piperul Grecilor,
 Ca sarea berbecilor.
 Cum nu poate popa în biserică intra
 Şi de slujbă a se apuca
 Fără vin, fără tămâie
 Şi fără de prescure,
 Aşa să nu potă
 Flăcăii fără de mine!
 Să mă speli, să mă curăţesci
 Şi să mă limpeţesci,
 Că eu mă plângeam
 Şi mă ofeliam,
 Nime'n lume nu mă auđia,
 Nime nu mă vedea,
 Numai Maica Domnului
 Din pórta cerului ;
 Şi ea când auđia
 Milă i se făcea,

Jos pe scară
 De céră
 Se scobora
 Şi din gură aşa vorbía :
 — Ce plângi N. ce te tânguesci,
 Ce te isbesci,
 Ce te ofelescî ?
 Că eu mai frumósă purta-te-oiú,
 De mâna dréptă lua-te-oiú,
 Pe păriú în sus duce-te-oiú,
 În volbura cu mir svirli-te-oiú,
 Cu mir mirui-te-oiú,
 Cu aghiasmă de cea mare stropi-te-oiú,
 Cu mîere îndulci-te-oiú.
 Câţi feciori cu tine s'or întálni,
 Ca de mîere s'or îndulci,
 Ca de sóre s'or încălđi,
 Alta nu le-a trebui!

OBSERVAȚIUNI.

Farmecul acesta mi l'a dictatú Ilinca a Mielului Capra, Țigancă din Stupca.

Fata care nu este iubită de feciori, din cauză că, după credința ei, altă fată sau altul cine-va i-arú fi făcutú anume ca să nu fie iubită de nimeni, se duce într'o Marți dis-de-diminéță, cândú e lună nouă, la unú păriú și, scaldându-se într'acesta și spélându-și totú corpulú, dela capú în josú spre piclóre, rostesce versurile farmecului. Iar după ce a gătitú de rostitú versurile, incheiă farmeculú dicéndú : *«să fiú mai susú decâtú toiú, vorba mea să fie mai pre susú decâtú a tuturorora, eú să fiú pretutindene mai nainte, la mine să se uite și cei mai mari ómeni.»*

Din acéstă faptă, cugetă fata farmazonă că feciorii începú îndată a o iubi și a le fi mai dragă decâtú orí-care altă fată. Inså caută ea ca, atâtú atunci cândú se duce la păriú, câtú și atunci cândú se scaldă și se 'ntórce inapoi dela păriú, să n'o vedă nimeni, căci cumú va vedé-o, farmeculú n'are nici unú efectú.

VI.

INVOCAREA STELEI.

O stea, gostea,
 Dragostea-î a mea ;
 Doue stele, gostele,
 Dragostile mele ;
 Trei stele, gostele,
 Dragostile mele ;
 Patru stele, gostele,
 Dragostile mele ;
 Cinci stele, gostele,
 Dragostile mele ;
 Şese stele, gostele,
 Dragostile mele ;
 Şapte stele, gostele,
 Dragostile mele ;
 Opt stele, gostele,
 Dragostile mele ;
 Ia ş'a noua stea,
 Asta-î stéua mea!
 Stea, steluşa mea!
 Eū mă voiū culca
 Şi m'oiū hodini,
 Iar tu nu dormi,
 Ci umblă ţerile
 Şi tóte hotarele
 Să-mi aduci dragostile :
 Dela noue holdi înverđite,
 Dela noue secări înflorite,
 Dela 99 de miri cu mirese,
 Dela 99 de crai cu crăese,
 Dela 99 împăraţi cu 'mpărătese.
 Dela 99 preoţi cu preotese,
 Dela 99 păuni cu păuniţe,
 Dela 99 hulubi cu hulubiţe,
 Dela 99 vaci cu viţei,
 Dela 99 oi cu miei,
 Dela 99 scrófe cu purcei,

Dela 99 pělării fecioresci,
 Dela 99 struţuri fetesci,
 Să mi le aduci, dragă stea,
 Pînă la căsuşa mea,
 De cu séră pînă 'n cântători
 De doue ori,
 Iar din cântători
 Pînă 'n zori
 De trei ori
 In astă ulcea cu florî!

*

Duminică diminéţă m'am sculat,
 Duminică diminéţă am mânecat.
 Când a 'ntrat popa 'n altarî,
 Păserica cânta 'n pari.
 Când popa 'n altar a intrat,
 Cu peptene de-argint m'am peptenat,
 Cu păhar de aur m'am cinstit
 Şi la biserică m'am pornit.
 Când in biserică am intrat,
 Toţi la mine s'au uítat,
 Ş'au prins bărbaţi cotindu-se
 Şi femeile ghíontindu-se,
 Toţi la mine reū uítându-se.
 Da eū că m'am supêrat,
 Dela biserică m'am înturnat,
 Tot plângênd şi vâicărând
 Cu glas mare pînă 'n cer,
 Cu lacrimi pînă 'n pămînt.
 Nime nu m'a auđit,
 Nime nu m'a vêđut,
 Decât Maica Domnului
 Sus din pórta cerului.
 Şi ea cum m'a auđit
 Şi cum m'a vêđut,

A prins a mă întreba
 Și din gur'a'mi spune-așa :
 — Ce plângi N. ce te căinezi,
 De ce te văicărezi
 Cu glas mare pînă 'n cer,
 Cu lacrimi pînă 'n pămînt ?
 — Da eă cum n'oiu plânge
 Și m'oiu căina,
 Cum nu m'oiu văicăra,
 Dacă eă am mănecat
 Și m'am sinecat
 Astă-đi diminéță
 Când a 'ntrat popa 'n altarí
 Și pásărica cănta 'n parí ;
 Și când popa 'n altar a íntrat,
 Cu peptene de-argint m'am pepténat,
 Cu páhar de aur m'am cínstit
 Și la biserică m'am pornit;
 Și 'n biserică când am íntrat,
 Tođi la mine s'aă uítat,
 Ș'aă prins bărbađii a se coti,
 Femeile a se ghíontí,
 Tođi la mine cu reă a privi !
 — Tací N. nu plânge, nu te căina,
 Nu te maí văicăra
 Cu glas mare pînă 'n cer,

Cu lacrimi pînă 'n pămînt,
 Că eă de mána dréptă te-oiu lua
 Și 'n páriul Iordanului te-oiu băga
 Și te-oiu curăđi și te-oiu spéla,
 Cu cămeșă de dragoste te-oiu ímbrăca,
 Cu bríu de *ivos* te-oiu íncinge,
 Cununí de flori ín cap ři-oiu pune,
 Sórele 'n fađă pune-ři-oiu,
 Lipi-ři-l'oiu,
 Străluci-te-te-oiu (sic),
 Luna 'n pept ři-oiu rázima,
 Și lucefereí
 Pe umereí
 ři-oiu așeđa . . .
 Lucéferul cel de đi de sus
 Pe mána dréptă mi l'a pus,
 Și 'n mána stângă *busuioc*
 Să mă íea feciorí la joc;
 Și steluțe mēruuđele
 Imprejurul pólelor mele.
 Cine la mine a căutat,
 Ca de vin l'am ímbētat;
 Cine cu mine a grăit,
 Ca cu páne de grău l'am hrănit,
 Ca cu miere l'am índulcit !

OBSERVAȚIUNI.

Farameculú acesta, culesú din satulú Pětrăuđi nu departe de orașulú Sucéva, mi l'a ímpărtășítú d. Vasile Turturénu.

Fata, care voesce să fie cercetată, jucatá și íubitá de feciorí maí multú decâtú alte fete, merge Sămbēta séra după tócă, adică după *vecernie*, cândú e ceríulú seninú, ín grădina cu flori cu o ulcică de apă próspēță ne'nceputá ín mánă, și punēndú ulcica íntre flori, rumpe unú *șumuiocú*, adică unú mánunchíu de *busuiocú* și alte flori miro-sítóre, și punēndu-le apoi ín ulcica cu apă se uítá la stele și rostesece versurile farameculú de maí susú pînă la «*Duminică diminéță*».

Sfirșindú de rostitú de nóue orí după o-l'altá acéștá parte a far-

mecului, încetéză de a se uita mai multu la stele. Scóte apoi busufo-
culu din ulcică, bea puțină apă, cu puțină se spélă pe obrazu și se
netedesc pe capu, cu puțină și cu busufoculu fermecatú se duce
pe acolo pe unde cugetă că vorú trece feciori și stropesce o
parte de locu pînă în pragulú ușei dela casă. Iar cândú ajunge la
pragú, tórnă dinaintea lui tótă apa câtă a mai rămasú. Din busufoču
o parte rumpe și o presură pe cale unde cugetă că vorú veni la
dinsa feciori, iar cu cea-l'allă se frécă pe mání și pe obrazu. După ce
a făcutú tóte acestea se duce și se culcă, în bună speranță că far-
meculu își va avé efectulú doritú.

A doua și dis-de-diminéță, adică Duminică pînă nu răsare sórele,
se scólă și rostesc a doua parte a farmecului, începéndú dela «*Du-
minecă diminéță*» și pînă la sfirșitú. După acésta se'mbracă în cele
mai frumóse haíne ce le are, își pune în capu flori, sub brău saú
în sinú busufoču, și așa gătită plécă apoi la biserică. Totú într'a-
cestú modú se duce ea, după ce a eșitú dela biserică, și *la jocú*,
unde e totú tineretulú satului adunatú, avéndú cea mai bună spe-
ranță că de acumú înainte va fi cea mai căutată și mai iubită fată
din totú satulú.

O variantă a acestui farmecú, culésă dela o Româncă din Sân-
Giórgiu în Transilvania, se 'ncepe așa :

O stea, logostea !	Logostele,
Adă'mí dragostea mea	Aduceți dragostile mele
De trei orí	De trei orí
Pînă'n zori	Pînă'n zori
La astă ulcea cu flori !	La astă ulcea cu flori !
Dóue stele,	

Și totú așa pînă la :

Nóue stele,	De trei orí
Logostele,	Pînă'n zori
Aduceți dragostile mele	La astă ulcea cu flori !

Trebue însă să insemnezú aice, că cuvintulú «*gostea*» nu l'am în-
tálnitú nicăiri pînă acuma, fără numai în farmeculú de față ; pe
cândú cuvintulú «*logostea*» provine în mai multe farmece și vrăji ro-

mâne din Transilvania și Ungaria. «*Gostea*» sémănă a fi scurtatū din «*logostea*».

Cândū ajunge fărmeacătoăea la versurile :

Ia ș'a nōua stea,
Asta'î stéua mea !

atunci se uită la cea mai frumósă și mai luminósă stea de pe întinderea ceréscă, și apoi rostescce mai departe versurile farmecului.

Poporulū românū de pretulindenī crede că fie-care omū are câte o stea în cerū, care este strînsū legată de sōrtea lui și pe care o capătă elū cândū se nasce. Câți ómeni sunt pe pămîntū, atâtea stele sunt pe cerū. Cândū unū Românū este amenințatū de vre-o cursă, atunci đice elū că stéua lui se întunecă ; cândū e persecutatū de sōrte, cândū se simte fōrte nefericitū, đice în marea-i întristare și amărăciune că n'are stea în cerū, de aceea e așa de nefericitū ; érá cândū se apropia de finitulū vieței sale, atunci crede că stéua lui nu remâne mai multū pe cerū, ci cade josū. De câte ori vede Românulū căđéndū vre-unū meteorū, đice că a căđutū stéua unui omū, care a muritū în momentulū acela. Mai pe scurtū, stelele, atâtū cele ordinare, câtū și *cele cu códă*, adică *cometū*, și mai cu sémă acești din urmă, aū o înriurare fōrte mare asupra inchipuirii Românului. De aice, dela acéstă credință fōrte lățită printre Români, vine apoi că cei mai mulți vrăjitori și vrăjitoăe, fărmeacători și fărmeacătoăe, *caută* sau *cetescū în stele sōrtea ómenilorū*; și totū acéstă credință, cugetū eū, a îndemnatū și pre fata din farmeculū de față a se adresa cătră *stéua sa* și a o ruga ca să-i aducă dragostile din tóte părțile și să i le pună în ulcica cea cu apă ne'ncepută și cu flori implută, cu care își face ea pe dragoste.

Cuvîntulū «*ibosă*» din descănteculū de față abia acuma întăia órá l'am întălnitū în literatura poporală. În vorba de tóte đilele nu l'am auzitū nici-o-dată, și nici nu credū că se va fi întrebuintăndū unde-va, celū puținū în Bucovina nu.

Busuńoculū e unica plăntă, care se'ntrebuintéază de cătră Românce mai la tóte farmecele. Elū are, după credința Românilorū, o deosebită putere de a atrage și a fărmece. De acela mai tóte fetele

cele mari și nevestele cele tinere îndătinéză în zile de serbători a'lu
purta legatū la cheutórea cămeșelorū, sub brău saū în sinū.

VII.

DESFACEREA URELORŪ.

Joī de diminéță m'am sinecat
Și m'am mânecat,
La sfânta *rugă* m'am gătat,
Cămeșă cu *ghiviziū* am îmbrăcat,
Cu *foță*¹⁾ m'am împrejurat,
În brău de *șamă*²⁾ m'am încins,
Cu *clobote galbene*³⁾ m'am încălțat,
Mănunchiu de busuioac în mâna dréptă
Și buciūm de aur în mâna stângă
Am luat, și m'am grăbit
Spre sfânta biserică m'am pornit
Cu *căutătura ganguruluī*
Și cu *graīul cuculuī*.
Când din guriță vorbiam,
*Taftă*⁴⁾ ghivizie croiam;
Când din guriță căscam,
Mărgăitariu alb vėrsam.
Când în meț de cale, de cărare,
M'au întelnit trei fărmeccătóre,
Treī fărmeccătóre îngănătóre;
Póle albe mī-au întins,
Calea mie mī-au cuprins,
Din haīne de dragoste m'au desbrăcat,
În haīne de *urī* m'au îmbrăcat,
Sānge de om mort în obraz mī-au dat.
Când în biserică am intrat,
Ușele s'au închis,
Făcliile s'au stins,
Mesele s'au strins,
Preoții de colit au stat,
Tótă lumea cu dosul s'a înturnat;
Eū tare m'am supėrat,
Din biserică m'am înturnat
Ș'am prins a mă vāieta,

Amar a mă *mișela*⁵⁾
Cu glas lung pīnă în cer,
Cu lacrimi pīnă 'n pămīnt.
Nime 'n lume n'a vėđut,
Nime 'n lume n'a auđit,
Numai Maīca Domnuluī
Sus din póta ceruluī.
Și ea cum a auđit
Și pre mine m'a vėđut,
Pe scară de aur s'a scoborīt
Și din gură mī-a vorbit :
— N. ce te vāerezi,
Ce te mișelezi
Cu glas lung pīnă la cer,
Cu lacrimi pīnă 'n pămīnt ?
— Da eū cum nu m'oiū vāera
Și cum nu m'oiū mișela
Cu glas lung pīnă la cer
Și cu lacrimi pīnă la pămīnt,
Că eū Joī deminéță m'am sinecat
Și m'am mânecat,
La sfânta *rugă* m'am gătat,
Cămeșă cu ghiviziū am îmbrăcat,
Cu *foță* m'am împrejurat,
Cu *clobote galbene* m'am încălțat,
Cu brău de *șamă* m'am încins,
Mănunchi de busuioac în mâna dréptă,
Buciūm de aur în mâna stângă
Am luat, și m'am grăbit
La sfânta biserică m'am pornit
Cu *căutătura ganguruluī*,
Cu *graīul cuculuī* ;
Când din guriță vorbiam,
Taftă ghivizie croiam;

Când din guriță căscam,
 Mărgăritariu alb vërsam.
 Când am fost în meș de cale,
 De cale și cărare,
 M'au întâlnit trei fărmeacătoare,
 Trei fărmeacătoare îngănătore,
 Póle albe m'au întins,
 Mie calea m'au coprins,
 Din haïne de dragoste m'au desbrăcat,
 În haïne de urî m'au îmbrăcat,
 Sânge de om mort în obraz m'au dat.
 Când în biserică am intrat,
 Ușele s'au închis,
 Făcliile s'au stins,
 Mesele s'au strins,
 Preoții de cetit au stat,
 Tótă lumea cu dosul s'a înturnat!
 — Tacî N. nu te vâera,
 Nu te mișelă
 Cu glas lung pînă în cer,
 Cu lacrimi pînă 'n pămînt,
 Că eu de mîna dréptă lua-te-oïu,
 Pe cărare dréptă duce-te-oïu,
 Pe cărarea lui Adam
 La fântâna lui Iordan,
 Busdugan de aur oïu aruncă,
 Cu mîna dréptă l'oïu luă
 Și eu de urî că te-oïu spělă :
 Din cap pînă 'n grumaz,
 Din grumaz
 Pînă'n umeri,
 Din umeri
 Pînă 'n mijloc,
 Din mijloc
 Pînă 'n glesne,
 Din glesne
 Pînă'n călcăie,

Din călcăie
 Pînă'n degete...
 Joî deminéță m'am sinecat
 Și m'am mănecat,
 La sfânta rugă m'am gătat,
 Cămeșă cu ghiviziú am îmbrăcat,
 Cu fotă m'am împrejurat,
 Cu brăú de șamă m'am încins,
 Cu ciobote galbene m'am încălțat,
 Măunchiu de busuïoc în mîna dréptă,
 Bucium de aur în mîna stângă
 Am luat, și m'am grăbit
 La sfânta biserică m'am pornit
 Cu căutătura gangurului
 Și cu graiul cucului.
 Când din guriță vorbiam,
 Taftă ghivizie croiam;
 Când din guriță căscam,
 Mărgăritariu alb vërsam.
 Când în biserică am intrat,
 Ușele s'au deschis,
 Făcliile s'au aprins,
 Mesele s'au întins,
 Preoții la slujbă au stat,
 Toți cu fața la mine s'au înturnat,
 Cu inimile plecate,
 Cu cușmele rădicate,
 Cu mînile sărutate.
 Érá eu m'am înturnat,
 La sîntele icóne m'am închinat,
 Ș'am remas curată
 Și luminată
 Cum sînt dela Dumneđeú lăsată
 Și de preotul botezată.
 Ș'am remas curată, amin,
 Ca sórele în senin!

NOTE.

Farmeculú acesta, dictatú de Anița Dorosú, Româncă din Mahala, satú

românescu peste Prutu nu departe de Cernăuți, mi l'a trămisu d. George Tămăiașă, cantoru bisericescu.

1) *Fotă* se numesce unu felu de *prigitore* de mătasă cu vîrste roșii și galbene sau albastre și roșii, care se purta mai de multu forțe tare de cătră Româncele din Bucovina. Acuma însă rară care Româncă o mai pörtă.

2) *Șamă* sau *șamă* e unu felu de brău turcescu, pe care-lu purtau mai de multu atâtu Români cătū și Româncele.

3) Datina de a purtă ciobote de săftianu galbenu există în timpulū presinte numai în unele sate din ținutulū Cernăuților. Mai de multu însă se purtau *ciobote galbene* și'n cele-l'alte părți ale Bucovinei.

4) Cuvintulū «*taftă*» provine adeseori în poesia populară, și mai cu sēma în *orațiunile* sau *urările* ce se ținu la nunți. Elū însēmnă unu felu de materiă de mătasă.

5) Verbulū «*mișelă*» sau «*mișelă*» provine forțe desū în descântece și farmece, și însēmnă atăta cătū : *a lamentă*.

VIII.

DESFACEREA FAPTULUI.

— Bună dimineța, apă lină !
 — Mulțămesc d-tale, gospodină !
 — Apă lină și curată
 Dela Dumnezeu lăsată !
 Ție închinu-mă,
 Rogu-mă
 Să-mi dai cele noue fete
 Curate
 Și luminate,
 Cu mânicele suflecate,
 Să-mi desfacă ist fapt mare.
 De-î fapt de nene,
 De-î fapt de mamă,
 De-î fapt de frate,
 De-î fapt de soră,
 De-î fapt de vecin,
 De-î fapt de străin,
 De-î fapt de vecină,
 De-î fapt de străină,
 De-î fapt cu picioru de iepure,
 De-î fapt cu brăscă răpînă,
 De-î fapt cu piele de șerpe,

De-î fapt cu *seă dela móră*,
 De-î fapt de mal rîsipit,
 De-î fapt cu mucu de moșneg bătrân,
 De-î fapt cu stupit de femeia burduhosă,
 De-î fapt cu ștrêng de spîndurătore,
 De-î fapt cu os de om mort,
 Rogu-mă
 Închinu-mă
 La voi, noue fete curate,
 Luminate,
 Cu mânicele suflecate,
 Cu pôlele rădicate,
 Să-mi desfaceți ist fapt mare.
 Luați noue-șeci și noue de săpușore,
 Noue-șeci și noue de hârlecioru,
 Noue-șeci și noue de grebluțe,
 Noue-șeci și noue de furcuțe,
 Noue-șeci și noue de măturele
 Și noue-șeci și noue de oborocele,
 Faptul de grabă să mi-l stringeți,
 Cu săpușorele il radeți,
 Cu hârlecioru il săpați,

Cu grebluțele îl greblați,
 Cu furcele îl înfurcați,
 Cu măturele îl măturați,
 Sărcinuțe mi-l legați
 Și 'n oborócele îl încărcați,
 Și'l duceți din sat în sat,
 Pe capul celui vinovat,
 Imprejurul satului
 Pe capul vinovatuinui.
 Păreții îi deslipiți,
 Fereștele îi stricați,

În virful casei îl turnați,
 Să cure în masa lui,
 În cina lui
 Și 'n hodina lui.
 Eū să remăiū curată,
 Luminată,
 Cum sînt dela Dumneđeū lasată
 Și de popa botezată.
 Eū să remăiū ca sórele în senin,
 Curată, amin !

OBSERVAȚIUNI.

Farmeculū acesta, dictatū de Anița Doroșū, mi l'a trāmisū d. George Tāmāiagā.

Fata, care crede că i-arū fi făcutū cine-va *pe faptū* ca să nu fie iubită și jucatā de feciori, se scolā într'o ȓi des-deminēțā și, ducēndu-se înaintea de resăritulū sórelui la o apă curgētóre, se scaldā într'insa vorbindū în acela-și timpū versurile farmecului. Făcēndū acēsta, crede ea că totū *faptulū* trāmisū asupra ei ilū întórce pe capulū aceluia, care i l'a trāmisū, érá ea începe din ȓina aceia a fi iubită și jucatā la orī-și-ce petrecere.

IX

DESFACEREA ÎMPEDICĂTUREI.

M'am sinecat,
 M'am mănecat,
 Din pat de argint m'am sculat,
 Pe obraz m'am spēlat,
 În straie de-argint m'am îmbrăcat,
 La Maica Domnului m'am rugat,
 Ș'am voit să mă pornesc la joc,
 Dar' m'am găsit stānd în loc,
 De piciorē 'mpedecată,
 De mănurī (sic) legată,
 De gurā mutā,
 De urechī surdā,
 De ochī chīorā,

De nas cārnā,
 De piciorē chilavā,
 Și de urfītā
 Și de slutā
 Nu m'am putut de fel găti,
 Nu m'am putut împodobi,
 Nu m'am putut la joc porni.
 Atunci am prins a plānge
 Cu lacrimī de sānge,
 Ș'a mă cāinā,
 Ș'a mă vāerā.
 Nime nu m'a audīt,
 Nime nu m'a vēȓut,

Numai Maica Domnului
 Sus din pórta cerului.
 Și ea cum a aúdit
 Și m'a vęgut,
 Pe scară de aur s'a scoborit,
 La mine a venit
 Și din gură m'a vorbit :
 — Ce te căinezi, fată
 Mândră și frumoasă ?
 — Da eú cum n'oiú plânge
 Cu lacrimi de sânge,
 Cum nu m'oiú váicără
 Și cum nu m'oiú căină,
 Că Duminică din pat
 De argint m'am sculat,
 Cu straie de-argint m'am îmbrăcat,
 La Maica Domnului m'am rugat,
 Ș'am voit să mă pornesc la joc,
 Dar m'am găsit stând în loc
 De piclóre 'mpedecată,
 De mánurí legată,
 De gură mută,
 De urechi surdă,
 De ochi chlóră,
 De nas cárnă,
 De piclóre chilavă,
 Și de urită
 Și de slută
 Nu m'am putut nici de cum găti,
 Nu m'am putut împodobi,
 Nu m'am putut la joc porni.
 — Tací, fată mândră și frumoasă,
 Nu fii așa de fricósă!
 Că eú de gură te-oiú desmuți,
 De ochi te-oiú deschiori,
 De nas te-oiú descárni,

De piclóre te-oiú deschilávi,
 Și tu te-í puté găti,
 Te-í puté împodobi
 Și la joc te-í puté porni.
 Tóte uritele
 Și slutele,
 Tóte gureșele
 Și chilavele
 Cu mătura le-oiú mătură,
 In gunoiú le-oiú aruncă,
 Găinele le-or scurmă
 Și 'n piclóre le-or călcă;
 Pe tine de mână lua-te-oiú,
 Pe la mese pline purta-te-oiú,
 Cu miere îndulci-te-oiú,
 Cu pahare de vin adăpa-te-oiú,
 Cu paie de busuïoc scálda-te-oiú,
 Și te-oiú scálda cu pae de busuïoc
 Ca să te íee toți fecłorii la joc.
 Fecłorii pe gardú sta
 Și se uită
 Și se 'ntrebă :
 Ce 'náltésă
 Impěrătésă
 Va veni
 Și la joc va fi ?
 Nu-í 'náltésă,
 Nu-í impěrătésă,
 Că-í N. cea frumoasă,
 Dintre tóte mai alésă;
 Că-í N. cu miere îndulcită,
 Cu pähare de vin adăpată,
 Cu paie de busuïoc scáldată,
 Scáldată cu paie de busuïoc
 Ca s'o íee toți fecłorii la joc!

OBSERVAȚIUNE.

Farmeculú acesta, culesú în Pátrăuți, mi l'a trámisú d. Va-
 sile Turturénu.

X

INVOCAREA SÓRELUI.

Resăi sóre,
 Frățióre,
 Cu 44 rađe arđetőre.
 Patru-deci ține-ți-le,
 Patru mie dă-mi-le:
 Dóue'n frunte
 Maí mărunte,
 Dóue maí scánteitóre
 Peste ochi și țifișóre.

Sóre lumnos!
 Căt ești de răđos,
 Căt ești de frumos,
 Așa să fiú și eú frumósă,
 Răđósă,
 Luminósă
 In ochi mândrului meú,
 Peți-mi-l'ar Dumneđeú!

OBSERVAȚIUNE.

Farmeculú acesta, culesú in Moldova, mi-a împărtășitú ilustrulú nostru poetú V. Alexandri.

MONUMENTE .

PENTRU

ISTORIA ȚĚREI FĂGĂRAȘULUI

adunate de

NIC. DENSUȘIANU.

(Urmare. — Veđi No. 1, 2, 3 și 4—5.)

. XVI.

1690, Iuliú 20.

Tribunalulú superiorú alú Făgărașuluiú împărtășe averta ereditară remasă după decedații: Radulú Comșa, Stanciulú Comșa, Popa Bucurú și Oprea Comșa din Arpașulú-de-josú și hotăresce că moscenitoriulú, care arú viola sentența să plătésză o amendă de 66 fioriní ung. din cari jumătate să fiă a judecătorilorú și arbitrilorú, iar cea-l'altă jumătate a părții care va sta pe lîngă sentență.

Mii Fejervármegyében Fogarasban. . . . .
 . . . . . Felső Széknek hüttös A(ssessorai Uzoni Mi)klos,
 Gab(or Deák és)Leszai Istvan ezen széknek. . . . . Notariusza. Ad-
 gyuk Tudtára . . . (mi)ndeneknek az kiknek . . . . . (leve)lünknek
 rendiben. Quod in Anno proximi (sic) pr. . . . .
 . . . . fogvan lévén Controversiajok azon Nemes Fog . . . . . felsőb
 széken, Also Arpáson lakot néhai *Radul Comsa, Sztancsul Comsa,*
 és *Popa Bukur* fiainak, Item *Opra Comsa* léánjának *Sztankának,*
 elejektől réajok maradott *ős földek* végett. Melljet ezen Nemes Fo-
 garasi Felső Széke, külomben ell nem igazithatvan, minket ex-
 pediált azon nemes Szék hogy köztök való minden földek veget való
 Controversiajokat dirimalván Controversiajokat el igazitanok. Mi is
 azért an. et die supranotatis megh indulvan innen Fogarasbol Also
 Arpásra el menvén egjikénél azon Pereseknek ugy mint : *Radul*
Comsa házánal megh szálván, az egész Attjafiakot előhivattuk. Es
 rendesnek iteltük, hogy elsőbbenis minden *ős földeket* regisztrálván,
 mellyik Attjafi micsoda jussal birja regisztráljuk. Ha valamellyik
 föld végett meg nem alkhatnak, ad faciem loci ki menvén, az Con-
 troversiajokot complanalyuk. Melly földeknek seriessét az Attjafiak
 közönsegesen a falu Veny-vél együtt jelen lévén, e szerint attak ki.

. . . . .
 A. 6) Kercsesori ut mellett, ugj a Roina mellet Bukur Olja, és
 Arpasi Miklos szomsedságában cap. cub. 4 || . Ezt negy reszre
 osztottak fel ar Attjafiak. negyed részit *Opra Comsa* Léánya *Zes-*
trában birja.

. . . . .
 A. 10) Az also Orszagh uttjánál Opra Robul, es Radul Mehera
 szomsedságában cap. Cub. 3 || . negy reszre fel volt osztva. Ennek
 negyed részit Opra Comsa, Radul Comsának kötötte hogy *holta*
utan Comendat csindljon nékije. . . . . .

. . . . .
 A. 15) Az Patakon innét az part alatt Raduj Lyánkej, es Radul
 Olarul szomsedságában egy rétt Radul Comsa *irtotta*; Maradekinak
 kezében hagyatott.

Anno 1689, die vero 20 Juny. Deliberatum est hoc modo. Te-
 czet kozonségésen minékünk, mivel ez Regestrált földek egy nehany
 reszben szakattak és egy nehany karban forognak : Mert az első
 karban lévők melljek vadnak sub litera A. állanak abban, mellyek
 egy mas közt fel osztották ; s mais birjak de praesenti. Jol lehet ke-
 teöben vagy haromban praetendallják hogy nemellyik közülök hogy
 maga sovány részét mas atyafinak jobb resz földivel el cserelte volna
 mellyek is sub litera B. vagynak, de mi ez iránt iteltük, hogy ha
 különbben megh nem álhatnak, *falu venciböl és az Boerokból* is pro
 Testimonio kiveven nemellyekkel magok huztak nyilat az földre,
 és kinek mi hol jutt legyen Contentus vele. Második karban levő
 földek mellyek sub litera C. vagynak azok, mellyeket *az Comendá-
 ért legált volt* Opra Comsa Radul Comsanak és fainak ; Decernaltuk,
 azert hogy ezeket Radul Comsa. . . . . ai hütökkel verificalyák
 es tegyék magoké. Harmadik karban levő foldek sub litera D.
 azok kiket Radul Com(sa) idegeniektől rehabéált. Mely foldekröl
 tettünk ilyen iteletet hogy az Radul Comsa nagjobbik fia. . . . .
 se juramento comproballya hogy ezen Regestumban be iratott mod
 szerint annyiban rehabealta edes Áttyok, azon foldeket Jurálván
 tartoznak, az Sztancsul Comsa, es Popa Bukur, fiai magok részekre
 haramlo pénzt es Gabonat meghfordítani Radul Comsa fainak ; Mel-
 ljet ök is tartoznak fel venni, és azon foldeket közre bocsatván falu
Venei, és Bóérok jelen létében fel osztani. Az Popa Bukur es Sztan-
 csul Comsa fiaival együtt. Negyedik karban lévő foldek sub I. E.
 Opra Comsa leányanak Sztánkanak Zesztrában adott foldek : mel-
 lyek közöttök hagyattattak s a melljel ha bene Contentuma nem a-
 kar lenni via Juris keresse, az Atyafiakat Törvénnjel, s ha mit Jtél-
 nek legjen Contentállo. Ötödik Az faluban lévő *Örökségek* véget Con-
 tractusok lévén, az helyben hagjatott ; birja kiki a faluban lévő
 fundusit. Ha valamellyik fel penigh ez Deliberationkot violálni a-
 karná, és ehez nem akarná magát tartani ez három atyafiak között
 ugymint : Radul Comsa, Popa Bukur és Sztancsul Comsa fiai köz-
 zül *maradjon in hungar. fl. 66. Meljnek fele ez Controversiát el
 igazító Biráké és Arbitereké, fele pedig az meghalló feleké* legyen
 Mellyet csak egy szolgabiro által is exequaltatthassanak az Birák

és az meghálló felek az meg nem álló felen. Egyeb adományokat ha mit praetendalnak egy mashoz procedant via juris egj mas ellen. Az mostan bevetett. . . . . rehabealt földökből kiki gobonáját vegje ki. . . . . a masikehoz ne njuljon, nisi depositis deponendis sub praespecificata poena. Eodem Anno et die juxta Deliberatum Juramenti quibus impositum erat de omnibus iis quae Juramento debebant finire (sic). Mely dolognak meg állásara eök is kezeknek bé adasaval obligalak magokat, kiröl irtuk és attuk mis ez mi kezünk irása ; és szokott pecsetünk alatt költ fide nostra mediante irrattott levelünket. Datum in Fogaras Die 20 July Anno 1690.

Correcta per Eosdem Jdem Regii.

Uzoni Miklos m. p.

Lészai Istvan

L. S.

Fogarasi felső széknek hütös Notariususa m. p.

(L. S.)

és Gabor Deák ez Fogaras

felsőszekin hütös Assessor m.p.

(L. S.)

T r a d u c ți u n e.

Noi Nicolae Uzoni și Gavrilă Diață, asesori jurați la tribunalul superioră . . . . . în Făgărașu, comitatul Albei; și Stefanu Leszai notariulă. . . . . acestui tribunală. Facemă cunoscută tuturoră, cărora se cuvine, prin acestă carte a noastră, că feciorii decedaților *Radu Comșa, Stanciulă Comșa și Popa Bucură*, precumă și Stanca fata lui *Oprea Comșa* din Arpașulă-dejosă, avendă procesă în anulă trecută înainte acestui tribunală superioră, pentru *pămînturile ereditare*, ce le-aă remasă dela părinți, și acestă nobilă tribunală superioră ală Făgărașului ne putendă regula acestă controversă, ne-aă trimisă pe noi ca să facemă să inceteze neînțelegerile dintre dinșii pentru tôte pămînturile și să regulămă controversa. Din care causă, amă și plecată de aici din Făgărașu în anulă și ziua mai susă arătată, și mergendă la

Arpașul-de-jos, amă trasă la una din părțile litigante, adică la casa lui *Radulă Comșa*, și am citat înaintea noastră toate rudele. Și am aflat cu cale să înregistrăm mai întâi toate *pământurile ereditare*, și să însemnăm cu ce drept le stăpânește fie-care rudă. Îar dacă în privința vre-unui pământ nu s'ar putea înțelege între dinșii, să mergem la fața locului și să complanăm neînțelegerile. Aflându-se de față toate rudele dimpreună cu bătrânii satului, ne-au arătat seria pământurilor după cum urmăze :

(Se specifică apoi toate pământurile familiare sub literele A. B. C. D și E, din cari notăm aici numai trei a căroră posesiune se întemeiază pe trei titluri diferite).

A. 6). Lingă calea Cărțișorei și lingă Rovina în vecinătatea lui Bucur Olea și a lui Nicolae Arpaș de 4 gălete. Rudele au împărțit acest pământ în 4 părți. A patra parte o stăpânește fata lui Oprea Comșa *ca zestre*.

A. 10). La drumul țerei din jos, în vecinătatea lui Oprea Robul și a lui Radul Mehera, de 3 gălete, împărțit în 4 părți. A patra parte a lăsat-o Oprea Comșa lui Radul Comșa, ca după moarte să-i facă *comîndare*.

A. 15). Unu finaț dincóce de pirău sub țermure, în vecinătatea lui Radu Lianchi și a lui Radu Olarul; *l'a curățit* (adecă : a exstirpat pădurea) Radul Comșa și l'a lăsat în mâinile succesorilor sei.

În anul 1689 și în ziua de 20 Iunie am hotărît în acest mod. Toți împreună am aflat cu cale, că de óră-ce pământurile înregistrate sunt împărțite în câte-va părți și se află sub câte-va categorii, și de óră-ce în prima categorie sub litera A sunt pământurile pe cari le-au împărțit ei între ei și le stăpânesc și astăzi, deși în ce privesce două sau trei pământuri dinșii pretind că unii din ei și-au schimbat partea sa mai slabă de pământ cu partea mai bună a celei-l'alte rude, cari pământuri se află însemnate sub litera B, dar noi am judecat în privința acestora, că dacă nu pot rămâne ast-fel, atunci să ia lingă dinșii ca mărturie căți-

va bătrâni și boeri din sat și să tragă sorți pe pământuri, și fie-care să fiă mulțumit cu ce i se va cuveni. Pământurile din categoria a doua sub litera C sunt acele pe cari le-a lăsat Oprea Comșa lui Radul Comșa și la feciorii lui, pentru ca să-i facă comîndare. În privința acestora am hotărît, că feciorii lui . . . . . Radul Comșa să verifice cu jurămintu aceste pământuri și să fiă ale lor. Pământurile din categoria a treia sub litera D sunt acele, pe cari le a scos Radul Comșa dela străini. În privința acestora am judecat, că feciorul mai mare al lui Radul Comșa să probeze cu jurămintu, că părinții sei au scos pământurile cu aceiași sumă după cum sunt trecute în inventarul acesta și, jurându dînsul pe pământurile aceste, feciorii lui Stanciul Comșa și Popa Bucur să fiă datori a întorce la feciorii lui Radul Comșa banii și bucatele, ce cadu pe partea lor, iar aceștia (feciorii lui Radul Comșa) să fiă datori a primi și a supune pământurile acele la împărțelă în prezența *bătrânilor* și *boerilor* din sat. Pământurile din categoria a patra sub litera E au fost date ca zestre la Stanca fata lui Oprea Comșa, pe cari i le-au lăsat ei între ei, și dacă dînsa nu s'ar mulțumi cu ele, să caute pe rude cu procesu pe calea legii și să fiă mulțumită cu ce i se va adjuceca. A cincea, în ce privesce *averile ereditare* din sat, existându contracte despre ele, am aprobat să stăpînescă fie-care casa sa din sat. Dacă o parte ore-care ar voi să violeze această sentență a noastră și nu ar voi a se țin de ea, acea parte din cele trei rude, adică din feciorii lui Radul Comșa, al lui Popa Bucur și Stanciul Comșa, să rămână condamnată *la 66 fiorini unguresci, din cari jumătate să fiă a judecătorilor și arbitrilor ce voru regula controversa, iar jumătate a părților ce voru sta pe lîngă sentență, și judecătorii și părțile ce voru persiste, să pótă executa suma acésta prin unu singuru subprefectú de pe partea care nu va sta pe lîngă sentență.* ¹⁾ Pentru alte daruri ce pretindú unii

(1) Aici aflămú iarăși o deosebire între dreptul consvetudinarú din Țera Făgărașului și între dreptul ungurescú. Încă pe la anul 1514, Stefanú Werböczy jurisconsultul Ungariei constatase că în Transilvania exista altú dreptú consvetudinarú în privința homagiului, — înțelegemú sub homagiú (homagium) prețul de rescumpărare pentru unú omú ucisú (pretium hominis perempti) și amenda ce trebuia să o plătescă acela

dela alții să procedeze unii în contra altora pe calea legii. Fie-care să-și ia bucatele de pe pământurile răscumperate . . . . . care sunt semăntate acum, și să nu se întindă la partea celui-l'altu de câtu numai depunându amenda specificată mai susu. Totu în același anu și di, părțile ce aveau să presteze jurământu, ad juratu în conformitate cu sentența despre toate lucrurile ce trebuiau să se hotărăscă prin jurământu. Și pentru ținerea acestui lucru s'au obligat și ei prin darea mânilor, despre care amu scrisu și amu datu și noi această carte cu subsemnătura mânilor noastre și cu sigilulu nostru usualu, scrisă în puterea credinței noastre. Dată în Făgărașu în 20 Iulie anul 1690 etc.

(Originalul pe hârtiă, în archiva d-lui Ar. Densușianu. În locurile unde documentul originalu este ruptu, textul s'a suplinitu după o copie făcută în secolulu trecut. Sigilele sunt imprimate în cêră roșă, iar insemnele nu se potu bine distinge).

XVII.

1694, Augustu 3.

Michaiu Apafi II Principele Transilvaniei confirmă prerogativele boeresci ale lui Alexandru Fulicea din comuna Margine, sub condițiune ca dînsul și succesorii sei să presteze servicie cu cai și cu lănci după cumu este datina celoru-l'alți boeri adevărați din districtulu Făgărașulu.

Nos Michael Apafi Dei Gratia Electus Princeps Transilvaniae etc.

care fără motivu legalu începea de nou unu procesu deja terminatu (marcae homagiales). În Ungaria homagiulu unu nobilü era 200 fiorini unguresci. «Transilvăneii însă, dice Werböczy, s'au îndatinatü să-și plătescă homagele cu 66 fiorini.» Dar de ce Transilvăneii este vorba aici? Homagiulu Săcuilorü din Transilvania era de 25 fiorini, acesta ni-o spune însuși Werböczy (horum homagia viginti et quinque florenis compensantur). Homagiulu Sașilorü era de 40 fiorini (Statutum est ut talis occisi Homagium quadraginta florenis redimatur). Așa dar homagiulu său amenda de 66 fiorini nu se afla nici în dreptulu particularü alü Ungurilorü, nici în dreptulu Săcuilorü, nici în dreptulu statutarü alü Sașilorü. Astu-felü consvetudinea de a plăti homagiulu cu 66 fiorini o aflăm numai în districtele și comitatele Transilvaniei locuite de Români. Mai există încă o deosebire între dreptulu din Țera Făgărașulu și dreptulu ungurescu. După dreptulu ungurescu homagiulu și amendele se împărțiau totu-d'a-una în 3 părți, $\frac{2}{3}$ judecătorilorü și $\frac{1}{3}$ părții adverse (in duabus iudici, in tertia vero partibus, in causam attracto solvendis). În Țera Făgărașulu însă amenda se divisază numai în doue

Memoriae Commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, Quod cum nihil magis Principalem deceat Celsitudinem quam virtutes quae in Fidelibus suis enitescunt Principali liberalitate et munificentia prosequi ut scilicet qui multa Illustria virtutum specimina peregerunt ad plura majoraque agredientes reddantur alacriores et studiosiores ipsisque praemiis allecti gloriaeque cupiditate impulsus ad ea obeunda quae ipsis clarum nomen sint. . . . ritura reddantur alacriores. Edocti itaque strenuum *Alexandrum Fulitsa* de Mardsina *Boerone*m ab Annis Juvenalibus multa et egregia laudis suae specimina in gratiam Principum laudatissimorum pia recordationis Parentum nostrorum Michaelis Apafi primi et Annae Bornemisza Regni hujus Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum variis occasionibus in *officiolatu suo militari* constantes exhibuisse et impendisse ac de praesenti nobis etiam ac Domui nostrae Fogarasiensi in *Officiolatu militari* ipsi demandato fideliter ac alacriter exhibere testatur sed et in posterum pari studio zeloque impendere velle perhibetur. Volentes igitur eum condigno aliquo praemio ex Principali nostra Clementia prosequi *eundem Alexandrum Fulitsa ex Gratia nostra Principali in coetum et numerum Districtus Fogarasiensis Boerorum cooptandum annumerandum aggregandum et adscribendum duximus* prout cooptamus annumeramus aggregamus et adscribimus per praesentes decernentes expresse ut a modo deinceps successivis semper temporibus idem *Alexander Fulitsa* haer . . . . et Posteritates ipsius utriusque sexus universae *pro veris natis indubitatis Boerone*bus habeant . . . . . *ut more aliorum verorum natorum indubitatorum Districtus nostri ac Arcis Fogarasiensis existentium et inservientium Boerorum nostrorum equis ac frameis* ¹⁾ *ad id aptis et conve-*

părți și anume, j u m ă t a t e judecătorilor și j u m ă t a t e părții adverse. Așa dar sentința de sus ne prezintă o particularitate juridică, ce o aflăm numai în ținuturile românești. A se vedé Werböczy: *Decretum Tripartitum*, II. tit. 43. 70. 73. III, tit. 3. 4. — *Statuta Jurium municipalium Saxonum in Transilvania*. Lib. IV tit. IV. — *Elementa Jurisprudentiae hungaricae, Cassoviae* 1804, pag. 402—3. 569.

(1) Du Cange explică «framea» prin *spadă* (Gladius ex utraque parte acutus, idem est et romphea. Gloss. med. et inf. latinatatis III pag. 389); iar Littré o declară a fi fostă o speciă de lance (Framée, arme des anciens Francs, qui était une espèce de lance à fer très-long. Dict. de la lang. fr. 1863 pag. 1765).

nientibus inservire debeant et sint adstricti. Animo deliberato et ex certa scientia liberalitateque nostra Principali memorato *Alexandro Fulicsa* haeredibusque et posteritatibus utriusque sexus universis hasce *litteras* nostras *Boeronales* gratiose dedimus donavimus et contulimus annuentes et concedentes ut ipsi *more aliorum verorum natorum indubitatorumque Boeronum* in Districtu nostro Fogarasiensi utentium quomodocunque de jure et *ab antiqua consuetudine* utuntur fruuntur et gaudent perpetuo uti frui et gaudere possint a-valeant, et nihilo minus pro ampliori benignitatis munificentiaeque nostrae Principalis declaratione fundum ejusdem ac domum super eo exstructam in possessione Mardsina vicinatatibusque domorum providi *Alexandri Boer* ab una ac *Iohannis Uretya* partibus ab altera in Districtu terrae Fogarasiensis Comitatus Albensis Transilvaniae existentem habitum simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibus terris scilicet arabilibus cultis et incultis agris pratis pascuis campis foenetis silvis nemoribus montibus alpiibus vallibus aquis item fluviis piscinis piscaturis aquarumque decursibus, molen-
dinis et eorundem locis generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis ad eundem de jure et ab antiquo spectare et pertinere debentibus sub suis veris metis et antiquis limitibus existentem *memorato Alexandro Fulitsa* haeredibusque et posteritatibus utriusque sexus universis benigne dandum conferendum et in perpetuum eximendum supportandum libertandum duximus prout eximimus *Boeronisamus* supportamus et libertamus praesentium per vigorem. Quo circa Universis et singulis Spectabilibus Generosis Egregiis nobilibus supremo ac vice Capitaneis modernis et futuris pro tempore constitutis et constituendis Arcis nostrae ac Districtus Fogarasiensis item universorum bonorum nostrorum praefecto ut et Fogarasiensi Provisori nec non dicatoribus decimatoribus connumeratibus et executoribus quarumcunque contributionum jam fati Districtus Fogarasiensis nec non providis Judici ac juratis in praeatacta Possessione Mardsina commorantibus et residentibus modernis scilicet et futuris pro tempore constitutis et constituendis eorumque vicesgerentibus cunctis etiam aliis quorum interest seu intererit praesentium notitiam ha-

bituris harum serie committimus et mandamus firmiter ut vos quoque à modo in posterum praefatum *Alexandrum Fulicsa* ac haeredes et posteritates ipsius utriusque sexus universos ratione praescripti *fundi Boeronalis* ac domus super eo exstructae seminaturarum alodiaturarum et agricolationum suarum quarumlibet ad eundem pertinentium ad nullam omnino censuum taxarum et contributionum nostrarum tam ordinariarum quam extraordinariarum subsidiique et lucri Camerae nostrae solutionem servitiorum quorumlibet plebeorum et civilium exhibitionem decimarum nonarum et capetiarum pensionem cogere et compellere vel propterea eundem in persona rebusque et bonis ipsius quibusvis impedire turbare molestare seu quovis modo damnificare minime praesumatis nec sitis ausi modo aliquali sed eundem *fundum Boeronalem* cunctasque ejus appertinentias modo praemisso pro exemptis supportatis libertatis et nobilitatis habere modis omnibus debeatis ac teneamini salvo jure alieno. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes Literas nostras pendentes et authentici sigilli nostri munimine roboratas memorato *Alexandro Fulicsa* haeredibusque et posteritatibus ipsius utriusque sexus universis gratiose dandas duximus et concedendas. Datum in castro nostro Radnoth. Die Tertia Mensis Augusty. Anno Domini Millesimo sexcentesimo Nonagesimo Quarto.

(Transumptulă Tablei Regale din 21 Febr. 1847, în dosariulă d-lui Ar. Densușianu No. 779.)

În transumptă documentulă se descrie astă-felă :

În quarum literarum inferiori margine a parte sinistra subscriptum erat Michael Ațafi. Erantque sigillo antefati Principis majori et aulico in capsula lignea super cera rubra ductili impresso zonaque sericea varii coloris eidem alligata et pendenti communitae patenterque confectae. In exteriori vero parte talis erat scriptura : Praesentes *litterae Boeronales* nomine et in persona strenui introscripti *Alexandri Fulicsa* de Marcina tribus in sedibus Judiciariis Nobilium Fogarasiensium frequentibus exhibitae sunt, perlectae, promulgatae et publicatae ab omnibusque quorum interfuit approbatae acceptatae ac in suo vigore nemine contradicente debito cum obsequio relictae. Extradataeque die decima nona Mensis May. Anno Domini Millesimo sexcentesimo nonagesimo sexto. per Stephanum Leszay Jurat. Notarium sedis praefatae.)

(Va urma)

NOVACESCIÏ.

BAIADE POPORANE INEDITE DE PESTE CARPAȚI

adunate

de Dr. AT. MARIENESCU ¹⁾

I.

INSURATÓREA LUÏ NOVAC.

I.

Plecat'a Dómne! plecat
 Un fecior de împérat
 Și de viță de vitéz,
 Cel Novac ca porcăraș
 In cel codru 'ntunecat
 Și de nime neumblat,
 Porciî dinapoî minând,
 Codru 'ntreg cutrierând.
 N'a umblat o ȓi saũ doë
 Ci-a umblat el, ȓeũ, și nóë
 ȓile mândre tot de véră,
 Și a noua ȓi 'n de-séră
 Cel Novac mult s'a mirat
 Că in codri el a dat
 De un lac cu lapte dulce,
 Ce tot cresce și nu curge.
 Unde șoimũ se adapă,
 Unde ȓinele se scaldă
 In tot anul de trei ori
 Când aũ ele serbători!
 Lingă lac el a remas,
 Îar'a ȓecea ȓi l'améȓi
 Sevaî Dómne ce miraz!
 Codrul se învedera,

Și pe sus spre lac sbura
 Trei frumóse ȓinișore,
 Ca și vintul de ușóre,
 Ca și raȓa lucitóre.
 Și pe țerm se așeȓară.
 Tóte trei își desbrăcară
 Rochiele
 Ș'aripele,
 Și 'n lac ele se scăldară,
 ȓi de véră pînă 'n séră,
 Căci e lacul ȓinelor.
 ȓiua Sândianelor!
 Când Novac le-a maî privit,
 Ca și șerpe tirăit
 Pin' de lac s'a-apropiat,
 De vedere s'a 'mbětat,
 Și pe ȓina mijlociă
 Și-o doră mult de soȓiă:
 Dară ȓinele eșiră,
 De Novac nicî pomeniră,
 Ci cu grabă se 'mbrăcară,
 Și in sus, in sus sburară!
 Îar Novac se supără,
 Cătră casă se 'nturnă,

(1) Dintr'o preȓiosisimă colecȓune de peste 30 balade poporane despre Novacesci, d. Dr. Marienescu a bine-voitũ a ne comunica șepte. — *Red.*

Suspînând
 Și lăcrêmând ;
 Și când maică-sa 'l vedea,
 Cu mirare îi ȃicea:
 «Ce minune e cu tine
 De-ai grăbit maicăi la mine?
 Aă tu porcii ȃi-ai pierdut.
 Aă opincele le-ai rupt,
 Aă bucatele-ai sfirșit?»
 Și Novac i-a povestit!
 Maică-sa când auȃia,
 Cu mâhnire îi grăia :
 «Ar fi lucrul cam ușor,
 Dară tu n'ai fost fecior:
 De tu ȃina o iubesci,
 De soȃia ȃi-o doresci,
 La un an să mai păzesci
 Pe la lacul ȃinelor
 ȃiua Sândianelor ;
 Și să ieș tu séma bine
 Mijlocia unde vine
 De 'ș pune rochiele,
 Rochiele ș' aripele :
 Să te pituli, să le fură,
 Și în strașă să le-aduni,
 Apoi cură tu pin' la mine,
 ȃina cure după tine!

II.

Când Novac o auȃia,
 Dóme! reuă îi mai părea
 Că n'a sciut
 Ce-i de făcut;
 Dar se puse a gândi
 Că mai întelept va fi.
 Fiind anul spre sfirșit,
 Cătră lac s'a mai pornit,
 Multe ȃile a păzit,
 Tot ascuns prin buruiene.
 La ȃina de Sândiene,

Dacă ȃinele sosiră,
 Lacu 'ntreg il ocoliră,
 Și de el nu pomeniră;
 Tóte trei se desbrăcară
 Și în lac se mai băgară.
 Dar lui sângele-i ferbea,
 Mintea 'n cap i se clinăa,
 Inima îi tremura
 Și pe fóle se trăgea;
 Pină bine el vedea,
 Că cea ȃină mijlocia
 Ce o chiamă Magdalină,
 Unde hainele-și desbracă
 Ca el gândul să și-l facă ;
 Și se tărăia șerpesc
 Și se arunca lupesc
 De 'i fura rochiele,
 Rochiele ș' aripele;
 P'urmă 'n strașă le băga,
 Cătră casă apuca.
 Dacă ele se scăldară,
 Dóă, haínele-și aflară,
 Dar cea ȃină mijlocia,
 Ce-i alésă de soȃia,
 Haínele nu-și mai afla :
 Lacul íute 'ncungiura
 Și 'n zadar le mai căta !
 Cele dóă-atunci sburară
 Și pe-a treia o lăsară
 Lăcremând
 Și suspînând.
 Ea prin codru s'a pornit,
 Dar pe nime n'a 'ntălnit,
 Ci din codru când ieșia
 Pe Novac il întălnia,
 Bine séma îi sciea,
 Cu rugare îi grăia :
 « Dragă porcăraș Novac,
 Dă-mi hainele să mă 'mbrac
 Ce le-ai dus de lingă lac ! »
 Dar Novac se prefăcea

Că, deũ! el n'o audã.
 Apoi ñina-ĩ mai ñicea :
 «Catã îndãript la mine,
 Dacă vrei sã-ți fie bine:
 L'aste buze suptirele,
 Îndulci-te-ai tu de ele:
 L'aste țite bourele,
 Desmierda-te-ai tu cu ele!»
 Și Novac ușor credea,
 Numai decãt cã stetea,
 Îarã ñina 'l ajungea,
 Pe Novac il pãlmuia
 Pina bine'l ametiã,
 Straita iute-o deslega,
 Hañele și-le 'mbrãca
 Și sbura în sus, sbura!
 Când Novac s'a desceptat.
 S'a simțit cã-ĩ rușinat :
 Turma 'n codru și-a lãsat,
 Pin' la mã-sa a grãbit
 Și din fir ĩ-a povestit.
 Dacă mama 'l audã,
 Ca pe prost il ocãria
 Și de noũ il invetã :
 «Mai odatã de-ĩ fura
 Rochiele
 Ș' aripele,
 Orĩ-ce ñina'ți va striga
 Tu la ierbã nu mai stã,
 Ci sã-ĩ ñici : Te-oũ aștepta,
 Când cu min' te-ĩ cununa !»

III.

Și Novac sta supãrat
 Cã lui ñina ĩ-a scãpat
 Și cã nu e ĩnsurat;
 Iar cãnd anul se 'mplinã.
 Cãtrã lac se mai pornia,
 Din ascunsurĩ mai pãzia.

Și cãnd fu la Sãndiene.
 Iaca ñinele viclene
 Cã din norĩ se scoborirã,
 Lacu 'ntreg il ocolirã,
 Și cu grijã mai cãtarã,
 Dar pe nime nu aftarã,
 Și atunci se desbrãcarã,
 Iute în lac se aruncarã !
 Iar' Novac stetea în dos
 De un lemn putregãnos,
 Sufletul ĩ se rupea,
 Inima ĩ se bãtea,
 Darã ochi-ĩ ispitia :
 Unde Lina
 Magdalina
 ñina mãndrã mijlociã
 Hañele și-le-ascundea?
 Și Novac cãnd le vedea.
 Se trãgea pe brãu șerpesc
 Și se slobođia lupesc,
 Ca sã-ĩ fure rochiele.
 Rochiele ș'aripele;
 Și'n straitã le bãgã,
 Și cu ele fugã 'și dã
 Pin' a-cas' la mã-sa !
 Și cãnd ñina mijlociã.
 Ce-ĩ alẽsã de soția,
 ĩmĩ ieșia de-a se 'mbrãca.
 Hañele nu-și mai afla.
 Pe Novac il blãstema,
 Și pe urma lui pornia.
 Ea 'l vedea cum o tulã,
 Și atunci ĩ lingușia :
 «Dã-mĩ hañele sã mẽ 'mbrac,
 C'ochiĩ teĩ așã ĩmĩ plac.
 Ș'amĩndoi ne vom iubi,
 Nu fugi, nu te grãbi!»
 Iar Novac nu-ĩ mai credea,
 Ci el ñineĩ respundea :
 «Eũ atunci țĩ le-oũ mai da,
 Când cu min'te-ĩ cununa!»

Apoi ȓina-ŷi cuvintă :
 — « Fie după voia ta,
 Numai de m'aş imbrăca ! »
 Şi Novac fugia, fugia,
 Pin'a-casă ajungea.
 Când Novac în casă 'ntră,
 ȓina după el venia.
 Mamă-sa când o vedea.
 Uşa ŷute-o inchidea
 Şi lădiţa deschidea,
 Şi'n ea, Dómnē ! ascundea
 Rochiele
 Ş' aripele :
 Apoi bine le 'ncuia,
 Cheia 'n mână o ținea,
 Iară ȓina remănea,
 Lăcremând
 Şi suspinând !

IV.

Şi Novac se bucura
 Că acuma s'a 'nsura:
 Iară mama căşliga
 Haïne mândre pentru ȓină,
 Pentru Lina Magdalină.
 Şi de nuntă o chitfa.
 De ospet se pregătfa,
 Ospeři multŷi își mai chiăma,
 De nunaş își mai lua
 Pe vestitul ŷorgovan,
 Pentru că-ŷi eră şi ném:
 Mare nuntă rădica,
 La biserică pleca.
 Şi preoți-ŷi cununa,
 Dară ȓina suspina !
 Când a-casă se 'ntorcea,
 Mare prând se mai făcea
 Cu fripturi
 Şi beuturi,

Cum e data romanescă,
 Ca mult ném s'o pomenescă.
 Iar când fu cam spre bețiă,
 ŷorgovan de veselă
 Luŷ Novac din graŷu grăta :
 « Ean să-mŷ jocŷi cu fina mea,
 Sevaŷi cu mirésa ta ! »
 Şi când ȓina auđia,
 Nunaşului ŷi đicea :
 « Rógă-te de finul teú
 Şi de dulce soț d'al meu,
 Să nu facă vorbe multe,
 Ci el mie să'mprumute
 Rochiele
 Ş' aripele.
 C'oiŷu juca ca péna 'n vint:
 N'oiŷu ajunge de pămint.
 Şi pe sus m'oiŷu face rôtă
 Să se mire nunta tótă ! »
 ŷorgovan il şi ruga :
 « Ean' tu, fine, de ŷi-aŷi da
 Rochiele
 Ş' aripele.
 Să-ŷi faci voia ca să jóce,
 S'o vedem că cum se 'ntorce ! »
 Dar Novac își arunca
 Ochiŷi cătră mamă-sa :
 Par' că o ar întreba:
 Şi atuncea cuvinta :
 « Să mă ierŷi, dar de le-oŷu da,
 Ca nunaş tu nu mai şedŷi
 Şi pe fina n'o mai vedŷi :
 N'are dor de a juca,
 Ci-are dor de a sbura ! »
 ŷorgovan il pricepea,
 Dară jocul începea.
 El lua pe fina sa,
 O juca şi o 'ntorcea,
 Ş'apoi toŷi se petrecea,
 Nunta trei đile ținea,

Ca tot să se pomenescă
D'astă viță Novăcescă

Colo 'n Țera-Romănescă
La boeri ca dumnea-vóstra.

Nota. Acéstă baladă e culésă de Pavelŭ Giucă, invěțătorŭ în Tîcfanul-micŭ, dictată de moșulŭ seŭ Mircea Giucă; în alŭ doilea esemplarŭ ni s'a trimisŭ de Iosifŭ Olarŭ, invěțătorŭ în Domanŭ, ambiŭ în Carașŭ.

MANUSCRIPTULŪ ROMANESCŪ DIN 1574

AFLĂTORŪ LA LONDON ÎN BRITISH MUSEUM.

DESCRIERE ANALITICA

DE

B. P. HASDEŪ.

II.

EXTRACTE.

(Urmare. — Veđŭ Nr. 2, 3 și 4-5)

107 г. вѣдѣмъ сѣракъ... каселе вѣдоуѣмъ^р... вѣдоуѣ ачѣста сѣрака...

107 v. наре а ста чичѣкѣ пѣатра пре пѣатрь...

— ноу въ тѣмереци...

— вѣ^р фи фоамеци...

108 v. ван де недешерциѣ ши ѣрѣмеаѣциѣ ѣ ачѣкаѣ зѣнае...

— сѣ арѣ зѣче воам чинера. адекѣ чичѣкѣ хс. саоу адекѣ колѣ.

ноу авѣреци крединць...

109 v. сѣ ѣмъ...

— касеен...

110 v. ши сокогѣе коумъ ель ѣ подоуѣ вѣѣме сѣ-лъ вѣнзѣ...

— оу ѣмъ ѣтрѣ оу васѣ ноуѣртѣндѣ анѣ...

111 г. оуноу^л деѣ вон вѣндѣстоумѣс. мѣнѣѣкъ коу пон. ен ѣче-

- 121 г. БЗРКАТЪЛОУИ ЧЕ ЛЪИ Е НОУМЕЛЕ ЪУСИФЬ...
- ФЪТЕЕИ...
- 122 г. ФЕРИЧАЗЪМЪ ТОАТЕ РОУДЕЛЕ...
- 122 v. ШИ ЛОУЗИРЬ ЛПРЕЖЪРЕЛЕ ВІАТНИЧІИ ШИ РОУДЕЛЕ ЕИ...
- 123 v. МЪНГОУИ-НЕ-ВЪМЪ...
- 124 г. ДЕЛ КАСЬ ШИ ДЕ МОШІА ЛЪ ДВ^АЪ...
- 125 v. ЕРА ОУ УМЪ Л ІЕР^С ЛИМЪ ЧЕ И Е НОУМЕЛЕ СУМЕИЪ...
- 126 г. АЧАСТА МЪТОРИСЕ ЛТРСЪ ЗНАЕ МОУАТЕ. ВИСЕ КОУ БЪРБАТОУАБ-ШИ ШАПТЕ АНИ. ДЕЛ ФЕЦІЕ ЕИ. ДЪЧІА ВЪДОУШ ...
- 128 г. ЧЕ ВЪМЪ ФАЧЕ...
- ДЕСТОУ^А СЪ ВЪ ФІЕ МЕРТИЧЕЛЕ ВОЛСТРЕ...
- 128 v. ЪРШ^А АЛ[?] ПАТРОУ^А ПОУТЪРНИКЪ...
- ДЕСФЪПСЕ-СЕ ЧЕРЮ^А. ШИ ДЕЦИНСЕ ДХОУ^А...
- ЪЛ ПОРОУМЪ...
- 129 г. СЪ ЛЧЪПЕ^М АЧЕСТА КОУМЪ НЕ СЕ ПАРЕ...
- 130 v. ЛТРОУ ОУН[?]ЛОКЪ...
- СЪ ВИНДЕКЪ СТРОУНИЧАТЕЛЕ ИНИМІЕИ. СЪ СПОУЮ ПРИНШИЛШ^Р ЛЪСЪ-ЧЮНЪ...
- ШИ ТОЦИ ДЕЛ БЕСЪРИКЪ УКІИ ЛЕ ЕРА КЗОУТА ПРИНСОУ^А...
- 131 г. ФЪ ШИ ЧИЧЪ Л МОШІА ЧА...
- НЕЧЕ ОУЛ ПРЪРОКЪ ПРІИМИТЬ АСТЕ Л МОШІА ЛОУИ...
- МОУАТЕ ВЪДОУШ...
- 131 v. СЪ СОУРПЕ ЕЛЬ. ЕЛЬ МЪРСЕ ПРЕД МИЖЛОКЪ ДЕ ЕИ...
- 132 г. СОАКРА ЛОУ СИМОНЪ ЕРА ЦИНЪТЬ ДЕ ФОКЪ МАРЕ...
- ЕЛЬ ЛА ОУН^А КОУИ ПОУНЪ ЕЛЬ МЪНИЛЕ. ВИНДЕКА-СЕ ЕЛЬ...
- 132 v. ДЕ ПЪМЪНТЬ СЪ Ш ДЕЛОУНЦЕ ПОУЦИНЕЛЬ...
- КА СТЪТОУРЬ ГРЪИ. ЗИСЕ КЪГРЪ СИМОНЪ...
- АРОУНКА-ВЪМЪ...

133 г. оун'т'ѣмзтоу^А лжоунсе ель...

133 в. ноунтеен...

134 г. взшмьнтъ векы... л фон векы...

— лиминт'ѣ...

134 в. вине а фаче лоу рхѣ сѣ фачи...

135 г. симонъ че-и е ноумеле пзтроу... симонъ че-ль к'ѣмь
зилогъ...

135 в. ферекаци м'ѣсерѣи. кѣ а воасгръ асте лизрѣцил...

136 г. чине те ва оучиде л боукъ дѣ ши алаатъ. ши де-ци
ба лоуа взшмьнт'ѣ^А. ши кѣмаша ноу-и аньра...

137—8. л вр'ѣм'ѣ ач'ѣа вине ис л капернаоумь оулъ вз'гахъ
олре-кареле оу рокъ колѣа рзоу. вр'ѣ сѣ моарк. че-и ера лѣи чин-
стигъ. лоузи де ис. трем'ѣсерь кѣтрънсоу^А вѣтрънѣи вврееци. роу-
гарь ель. ка сѣ м'ѣргъ сѣ мѣнт'ѣаскь рокоу^А лоуи. еи м'ѣрсерь
кѣтръ ис. роугарь ель гръирь...

138 в. л вр'ѣм'ѣ ач'ѣа. меру'ѣ ис л чета'те че се кема наннъ.
ши коу ноусоу^А меру'ѣ оученичѣи лоуи моулци. ши нзро^Амоулатъ.
ши ка се апропидъ кѣтръ поарта четъциѣи. ши ятъ поурга
оулъ морть. фечу^Р нзскоутъ оуноу^А моумьнѣи лоу. ши ач'ѣа ера
вхдѣш. ши нзродоу^А четъциѣи моулатъ коу а. ши вззоу а дом-
ноу^А. ши миль-и фоу де а. ши зисе еи. ноу пазнѣе. ши се апропѣ.
пипъи-се де патъ. поуртъторѣи стътоуръ ши зисе тѣнърѣлоуи. циѣ
грѣескь скоаль. ши шезоу мортоу^А. ши лчепоу а гръи. ши^А д'ѣде
ель моумьнѣи лѣи. лоуарь фрикъ тоци. ши слзвѣа доумнезеоу
гръна. кѣ пѣрокъ маре скоуль-се лтрѣ нон. ши черчетъ доум-
незехъ ваменѣи лоуи...

139 г. м'ѣсерилу^Р вине сѣ вест'ескь. ши ферекагъ асте. че
ноу се ва лшела де мине...

139 v. дчеп8 а грън іс кзгрь нхрѡдѡ де іwannъ. ла че мѣр-
сѣтъ д поустіе сѡ ведеци. а8 трестіе де вхнтъ наекатъ. даръ ла
че мерсаци сѡ ведеци. аоу wмь д вешминте мон дѣрѣкатъ. ача
че-сѣ д вешминте сазвите ши дѣрѣкате. дгроу днхрѣціи сѡнтъ.
даръ ла чѣци мерсѣ сѡ ведеци. а8 пѣроку^А. адеврѣ грѣсѣкѣ волѡ.
ши маи маре де пѣрокѣ. ачѣста асте де ель скрнѣ асте. іатъ
еоу тремитевои дѣроу^А мѣс. наннѣѣ фѣѣеи тале...

140 г. чимпоатамъ волѡ. ши наци жоукагъ...

141 v. пасьриле черюлоуи чюмелнрѣ а. гарж аата кззоу спре
пѣатрѣ. ши ржсѣры...

142 г. доулаца вѣѣеи...

142 v. нече питоулатъ че сѡ ноу се коуноаскѣ...

143 г. ши вхнтѣши зисѣ ши анеен. ши аскѣатарѣ ель...

143 v. дѣракагъ...

144 г. роуга-се аши вѣрѣату^А дѣдѣтрѣнсоу^А драчѣи ешинѣ де
коу ноусоу^А сѡ фѣе...

— жоуде глоатѣи...

— аѣѣ w фатъ оуна фечорѣ де дгъи ера лоуи фата...

144 v. ачѣа стѣтѣ коурсоу^А сѡнѣелоуи еи...

— нхрѡдоу^А циноу-те ши те днресоуарѣ (sic)...

145 г. татѣль фѣѣеи...

— w принѣ де мзна еи...

— лзнгорилѣ сѡ виндѣе...

145 v. лхоудѣтроу^А...

— ірѡ^А ал патрѣ^А поутѣрннкѣ...

146 г. чнчѣ оуд локѣ поустѣи сѡнтѣмѣ...

— вхмь мѣрѣе...

— чнчн мѣе...

146 v. коумоу мь грхескъ нзродоу^А кз сзнгъ...

147 v. бине асте нолw чичѣ сз фимь...

— треи кзшчодре...

148 г. деџингъндоу-се (sic) деџ кодроу. тиминь ель нзродъ мзлгъ...

148 v. лоуw оуџ фечорь поусе-ль џгре ен. ши зисе лw^А. ши де веци прїими фечороу^А ачеста џ ноумеле мїев. мине веци прїими. ши де веци прїими мене...

148 v. вззоу'гамь ware-чинїе де коу ноумеле тзоу гониндъ драчїи. ши амоу апзратъ лоуи...

149 г. ноу апырареци лоу. чине ноу е кзтръ нон коу нон асте...

— тремѣсе споуитори наннтѣ фѣцеен лоуи...

— ноу прїимирь ель. кз фаца лоуи ера мергъндъ џ їер^С лимь...

— доамне врѣк-вери сз ле зичи де фокъ сз деџингъ деџ чери ши сз-и пїерзи...

— ноу цинци каре дѣхъ сеци вои...

149 v. мѣрце-вои доупъ тине оунде сз ли мѣрце...

— воуллиле вїезвини доу...

150 г. ноу поуртареци поунгъ нече танстръ. нече кзлцџни. ши ниминѣ пре кале сз сьроутаци...

150 v. четъциен...

— де доу врѣть фи тзрїе џ тиръ ши сидонъ чѣоу фостъ џтроу взи. де демоултъ амоу џ сачи ши џ ченоуше шедѣ-врѣ покзи-се-врѣ. џсь туроуџни ши сидоноуџни ман юшоръ ва фи ла жоудекать. декзтъ воaw. ши тоу капернадоумь. че пзнь џ чери џналци-те. пзнь ла адъ деџинџе-вери...

151 г. ноу въ воукоурареци...

— исповедескѣ-ци-мь...

— прѣмьндри ши дцелепци...

151 v. оуѣ лецоунторю скоуль-се...

152 г. лхсарь-ль дедв вис...

— скоасе дои арцинци. дѣде оуѣ^с пьтьторюлви...

152 v. д врѣмѣ ачѣа дтрѣ іс дтрѣ врашь. w моуаре ноу-меле-и марѣа. прѣими ель д каса еи. ши сора еи ера де w кема марѣа. че-ши шезоу лхнгъ пичоареле лоу іс. сѣ лоузь коувхнтѣ^а лоуи. марѣа воровѣа де моуатѣ слоужбѣ. сгѣтѣ зисе. доамне ноу грижеци кѣ сора мѣ лхсатоу-маѣ дсѣми сѣ слоужескѣ. зи амоу еи сѣ-ми ажоуте. рхспоунсе іс зисе еи. марта (sic) марѣа. грижеци-те ши воровеши де моуатѣ. оуноу^а асте де тревоуи-ць. марѣа дѣлче партѣ ан алесѣ. че сѣ ноу се д дела а...

152 v. ши фоу ера іс ла оуѣ локѣ роуѣндоу-се. ши ка дчетѣ...

153 г. татѣль нострѣ че еци д чери. сѣнциѣскѣ-се нѣмеле тѣѣ. сѣ вѣе дпзрьѣа та. сѣ фѣе воѣ та коумѣ е ла чери ши ла нѣ-мьнтѣ. пита ноастрѣ сѣцинѣсѣ дѣ-w ноав д тоатѣ зиле. ши ласѣ ноав датоареле ноастре. ши дшине лѣсьмѣ тоутѣ (sic) даторни-чил^р ноцири. ши ноу не доуче нон д испитѣ че не изѣвьѣцие нон де хитлѣноу^а.

— оушиле сѣнтѣ зворѣте. ши фечорѣи мѣен коу мине сѣнтѣ д ащерноутѣ. ноу мѣ почоу скѣла...

154 г. жоуделе драчил^р...

154 v. ферекате маце че тѣѣ поуртатѣ. ши цица чѣа че тѣѣ аплекатѣ...

155 г. кѣндѣ амоу вкю^а тѣоу простѣ ва фи. тогѣ троупоу^а тѣѣ лоуминатѣ ва фи. е кѣндѣ ва фи хитлѣнѣ. ши троупоу^а тѣоу оуѣтоунекатѣ... (шаї јосѣ : дтоунекатѣ)

155 v. сѣ-ле оуспетѣзе...

— оуспзцоу^А...

— рьпичюне ши хитленїе...

— зечюнци дед измь ши пзтрнжю^А ши тоате вѣрзеле...

156 г. ювници наннте а шедѣ л глоате. ши схроутътоури ла трыгъри...

— ши воав лецюнторнаw^Р ван де. кз лкзркаци тарь пре ва-
мени че ноу е лесне а-л² поурта...

156 v. зидници але лw^Р морминте...

— дедтрншии оучисеть ши скоасеть...

— лоуатъ кѣд лцелепчюнен. лшнев ноу мѣрцеци. ши чине аръ
мѣрце апзраци-ле...

— се кзака-оуноу^А ла алаатъ...

157 г. че веци гръи ла оурѣке л касе. споуне-се-ва ла ароу-
моуре...

157 v. ман боуни сентеци... ; даг 158 v. : ром сеци ман боуни...

158 г. вегѣци-вх ши вх пззици...

158 v. сокотици чоарле. кз ноу сѣмънъ нече сѣчеръ...

— сз полтъ адаоуце крескѣтоу^А лоуи оул котъ...

— де ва тарка астъзи л сатъ фїиндъ ши демзанѣца л ксп-
тори ароунокатъ дѣмнезѣс аша w лѣвѣцие. коу кзтъ ман рзтo^С
воав...

159 v. де аръ фи шиоундъ домноу^А касеен л че члсх фоу-
роу^А ва вени. превегѣраръ амѣ...

160 v. соакра ла неваста ен. ши неваста ла соакрѣ-са...

— кхндъ вате кривѣцъ. гръници церъ ва фи...

161 г. ноу вери еши де аколо. пхнъ w араме депои вери да...

161 v. оуна де бесѣрече...

— вхзоу-w л іс. стригъ ши зисе ен...

170 г. сѣ-шѣ оуде чєлѣ дѣцєтѣ маи микѣ лѣтрѣиѣ. ши сѣ
рѣчѣскѣ лимба мѣѣ...

— чинѣ мѣнѣгѣ-сє...

171 г. дѣторѣ фогѣмѣ сѣ фѣчєлѣ...

171 г. лѣтѣ чинѣ. сѣс лѣтѣ колѣк... (de 2 ori). (Va urma)

DOMNŪ—DÓMNĀ, DOMINUS—DOMINA.

NOTIȚĂ FILOLOGICĂ

de

G. C H I Ț U.

Eacă o vorbă, care conține în sine unŭ frumosŭ și prețiosŭ te-
saurŭ pentru istoria poporului românŭ.

Maî întâiŭ, etimologia ne spune că *Dominus*, prin sincopă *Dom-
nus*, și *Domina*, éráși prin sincopă *Domna*, vine dela *Domus*
«casă» și însemna la începutŭ pe proprietarulŭ absolutŭ alŭ casei
și a totŭ ce 'i aparține, «capulŭ familiei».

După aceia, maî târziu, elŭ începe a însemna pe «stăpânitorulŭ
unui Statŭ, unei țări.»

În timpulŭ Republicei Romane, elŭ îea sensulŭ chiarŭ de «tiranŭ»
saŭ «despotŭ»: *Hic enim Dominus populi quem Graeci tyran-
num vocant etc. Cic. Repub.*¹⁾

În timpulŭ Imperiului, elŭ devine unŭ epitetŭ alŭ Impărațilorŭ
și îea o semnificațiune ș'o întindere așa de mare, încâtŭ se dă pină și
Țeului Părinte (Jupiter, *Jus pater*), Țeului Capŭ alŭ Țeilorŭ: *Do-
minus Deorum, Dominus Deus*, de unde Românii: *Domnulŭ Țeŭ*
saŭ *Dumnezeŭ*, ital. *Dominateddio*, franc. *Damedieu*.

Cu acestŭ înțelesŭ, cu acéstă semnificațiune de putere supremă,
socială, politică și religiósă, vorba *Dominus* trece în ambele Dacie
romane, ș'aci prinde rădăcină, cresce și trăesce în cartea și în gura

(1) Veđi *Freund. Wörterb.*

poporului colonisatorii, mănținându-se în tótă puterea, în tótă puritatea și suveranitatea ei, prin cele mai desperante vicisitudini, pînă în zilele noastre.

În totu evulă mediū și la toți populi cari au moscenitū din cultura și limba scrisă sau vorbită a poporului-impăratū, vorba *Dominus* sau *Domnus* își conservă pe deplinū regala și imperiala sa potestate.

Numerose exemple occidentale în această privință se pot vedé în Glosariulū latinū medievalū alū lui Du Cange. Ne vomū mărgini a cita o singură particularitate. Regii Franciei, tocmai pentru că se consideraū ca cei de 'ntăiū dintre regi, pretindeau a fi numai ei *Domni* : « Reges nostri propter excellentiam commune nomen *Domini* sive *Domni* effecerunt suum. » ²⁾

Iu urma invasiunii barbarilor (Goți, Huni, Slavi, Vandali, Bulgari, Gepidi, Avari, Cumanii și Tătari), Statulū românū, care multū timpū a luptatū ca o adevărată sentinelă romană pentru existența sa ca Statū, sucumbe și se desface, dispărëndū pentru câte-va secole de pe scena politice active a lumii romane din Oriente, și unū negru și întunecosū Destinū apasă cu greutatea plumbului asupra obositelorū legiuni ale lui Traianū la Dunăre.

Darū timpulū de durere și de încercare trece, și ora re'nvierii naționale a sunatū. De pe amindou țermii infuriatului Danubiū, geniulū Romei rădică legiunile sale și *România* ese, la marțiala sa buccină, ca din mormintū.

Două mari Căpitani români : *Petru* și *Asanū*, se puu în capulū poporațiunilorū din Peninsula Balcanică și din Valachia Cumanică ³⁾ și prin adevărate miracule de vitejiă și de prudență ei fundéză în 1186 alū douilea Regatū Româno-bulgarū, care ținu mai bine d'o sută de ani și care, cu iutela fulgerului, își câștigă unū renume ș'o importanță politică, încătū imple cu gestele și actele sale tótă istoria.

2) Du Cange, Gloss. med. lat. ed. Carpent. t. 2. p. 920.

(3) În secol. XI și XII Cumanii, unū poporū barbarū, de ginte turano-mongolă, dominaū peste Moldova și Valachia, și de aceia ambele principate se numescū de cătră scriitorii contemporani *Cumania*.

Să vedem și să observăm acum, unde stăm cu vorba *Dominus*.

Ansbertus, eruditul istoriograf al cruciadei Imperatorului Frederic I, numește pe Petru : *Dominus Blachorum* (Domn al Romanilor), iar țera lor, frumoasa și fertila lor țară, o numește : *Flachia* (Valachia).

Robert de C'ary, care a descris în limba franceză luptele Latinilor cu Grecii Bizantini și cucerirea Constantinopolei din 1204, precum și Geoffroi de Villehardouin, care cunoște pe Ionița (Johannicius) ca pe cel mai periculos inamic al Grecilor și al Latinilor, nu-l numește alt fel decât : Johans și Johans «li rois, le roy de Blakie, des Blaks, de Blakie et de Bougrie (Bulgarie)». Din când în când, și mai ales după 1206, ei îl numesc și chiar împăratul Blachilor și al Bulgarilor. Tot în același mod se exprimă Henri de Valenciennes, succesoarea lui Villehardouin, vorbind despre Burilă și alți regi și împărați ai Romanilor.

Intr'o scrisoare către Papa Innocențiu III, Johannicius, care cerea dela acesta o corónă și un sceptru, se numește pe sine însuși : *Imperator Blachorum et Bulgarorum*, și ne spune tot-o-dată că este «de sânge romanu». ⁴⁾ Și mai interesantă, și mai semnificativă este titulatura ce 'și dă Johannicius (Ionița) când cere dela același Papă să-i facă pe Mitropolitul dela Tirnova, capitala regatului său, Patriarcă : «*quia Imperium sine Patriarcha non staret*», iar pe sine personal se numește : «*me Dominum et Imperatorem totius Bulgariae et Vlachie.*»

Papa Innocențiu se păzesc, este adevărat, pe cât se poate, a-i dice în epistolele sale *Imperatore*; dar nu se oprește de a-l numi : *Rex qui imperat*.

Când comitele Henric, «moderator imperii, Reichsverweser», frate al împăratului latin al Constantinopolei, încunoscinteză Papei pierderea marelui bătălie dela Adrianopole, 15 aprilie 1205, în care Balduin a fost atacat și bătut de *nenumărata* mulțime de

(4) *Reduxit nos ad memoriam sanguinis et patriae a qua descendimus*. Theiner Vet. mon. Slav. merid. I.

Românii asociați cu Cumanii de dincoace de Dunăre, apoi prinși și trimiși în carcere de Johannicius, elu dice : « a *Johannicio Blachorum Domino.* »

Pe la anul 1286—90 cade acestu imperiu-regatu Româno-bulgaru sub loviturile intrunite ale Greco-latinilor ; daru în locul Asanișilor—dinastia gloriosă a Asanilor — esu Basarabiș, nouă dinastiă, care fundeză Statulu român cu mai mare putere și în mai curată formă națională în țerile cis-danubiane.

Pe atunci, biserica română, silită de împregiurări, intră în celu mai strinsu contactu, în cea mai nefastă legătură cu biserica din Oriinte Greco-slavă.

Preoții, Diaconii, Episcopii și Mitropolișii Românilor, și chiar acei ai Bulgarilor, nu mai depindă de papa dela *Roma*, ci de Patriarculu din Constantinopole—din *Tzarigrad*.

Cărțile cu literele și limba bisericeș române sunt lepădate, repudiate de totă așa numita ortodoxiă, ca necurate, ca păgâne. Acesta este, credu eu, epoca în care Româniș, indoctrinaș de Greci și de Slavi, au creatu locușiunea : « deh, că doru ne'i fi *latin!* » Alte cărți, altă limbă, altă direcțiune ieau unu ascedentu atâtu de preponderantu și sterminătoru, încatu, trebuie s'o recunoscem și s'o confesăm susu și tare, numai încapăținateș resistințe și numai suveranulu desprețu alu poporulu român pentru totu ce nu este român sau îi este inferioru, numai iubiriș sale sincere și căldurose a totu ce este naționalu și frumosu, datorimș salvarea noastră de cataclismulu barbaru și decăduțu, care ne-a amenințatu și ne-a copleșitu în timpu de mai bine de trei secoli.

Grațiă daru acestorș eminente și suverane calități ale poporulu nostru; grațiă apof, și mai alesu, inițiativeli salutare a glorioșilor Domni Mateiș Basarabu în Muntenia și Basiliș Lupu în Moldova, cari amindou pe la jumătatea secolulu XVII deteră lovitura de mörte limbei și cărșilor *blagoslovite* și *pravoslavnice*; noi Româniș ne vedemș astă-ș în pozițiune nu numai a spune, a afirma că suntemș Româniș, *Romani sumus!* dar suntemș în stare și în dreptu d'a curăși, d'a reforma, d'a îndrepta și d'a cultiva limba noastră, atâtu de bine și de frumosu încatu, ajutată de natura și însușirile ei ere-

ditare, să pótă deveni egală surorilor ei din Occidente, ba chiar superióră lor în multe și multe privințe.

Să revenim însă la cestiune.

După căderea brutală, iară nu morală sau politică internă, a Regatului Româno-bulgară, orî-cine ară puté fi dispus a crede că, o dată cu perderea puterii și a nimbului suverană, și epitetul reprezentândă aceste idei de *Dominus Imperator*, *Dominus Rex*, *Rex qui imperat* etc., aă cădută în apă, s'aă inecată în Dunăre, și Domnia Româniloră nu mai este.

Este adevărată, istoria ne spune că, d'o dată cu cortegiulă și bagagiulă barbară și străină, se strecóră, se introducă în limba noastră, mai alesă în cea oficială, vorbe ca acestea : *Voevoda* sau *Vodă*, *Gospodară*, *Beiu*, *Archont*, *Jupână* și *Jupânésă*, etc. Ei! dară cu tóte acestea terminulă sau epitetulă romană de *Dominus*, *Domnus*, și *Domina*, *Domna*, nu dispăre. Din contra, elă arată că este destinată a re'noi firulă istoric și politică ală Statului română, esistența fizică și morală a poporului română; și cu o persistență și o continuitate admirabilă, desminte în modulă celă mai categorică tóte aserțiunile malevole și tendențioase ale adversariloră nostri, tóte speranțele celoră ce ne doriaă peirea.

Toți Domni Munteniei și ai Moldovei, chiară și în timpulă neastă ală Fanarioților, toți fără excepțiune, conservă titlulă de *Domni*, consacrandu-lă numai pentru membrii familiei princiare : *Dómnă*, *Domniță*, etc.

Remarcabilă este acestă fenomenă că, pe cândă întréga societate romană adoptă pe întrecute epitete și califcative străine, care mai de care la modă, «en vogue», precumă : *jupână* și *jupânésă*, *coconă* și *cocónă*, *coconașă* și *coconiță*, *chiră* și *chiriă* (kyrios), *chiramu*, *ipsilotatos*, *blagocestivă*, *gospodară* și altele asemenea, nici-odată, la nici o epocă, nu se lepădă, nu se uită, nu se șterge nobilulă și suveraniculă *Domni* și *Dómnă*, adaogându-i-se încă, și iarăși în modă constantă, semnificativulă : *a tótă România*, *a tótă Țera-românésă* : «*Totius Vlachiae et Bulgariae*», precumă dicea gloriosulă Ioniță Impărată! ⁵⁾

(5) În crisóvele slavóne a Domniloră Munteniei : «*vŭseŭ zemli ungro-vlachiiškoŭ*», adecă : «*a tótă țera..*»

Din toate cele ce precedu daru și din toate cele ce amu observatu cu ocasiunea singurei vorbe *Domnă* în limba română, conclusiunea noastră, pe care o credem ca conclusiunea cea mai logică, cea mai politică și mai națională, este că : ori-care aru fi epitetul ce se dă sau s'aru da suveranilor Statului nostru, fie acela de Rege, fie de Impăratu chiaru, calificativul de *Domnă*, care singuru însemnă suveranu, stăpănu deplinu, absolutu și independinte de ori-ce legăturu de subordinațiune sau de inferioritate, nu trebuie să lipsescă nic-o-dată din titulatură oficială și solemnă a Suveranului Românilor.

Totu asemenea aru trebui să conservăm și determinativul *a totă România* sau *Terra-românescă* : «*totius Romaniae*», cumu aru fi și Ionița; cu înțelesul, de bună semnă, că totu teritoriul sau *Terra Romana* este represintat în afară prin singurul nostru suveranu, *Domnă* legitimu alu se.

După opiniunea noastră, așa daru, întitularea solemnă și întregă a suveranului *Românilor* va trebui să fiă acesta : «*Io*⁶⁾ *Carol* I, *Domnă* și *Rege* a totă *România*»; iar în a treia persoană, vomu dice : *Maiestatea Sa Domnul Rege alu României, Maiestatea Sa Dómna Regina României*.

(6) Despre însemnarea istorico-literară a misteriosului *Io* sau *Ion* sau *Ioan*, care aru equivala cu *Caesar* sau cu *Augustus*, și despre care d. Hasdeu a scris mai mult și mai bine în *România*, prima foiă pe care o redactase d-sa în Iași la 1858, vomu dice și noi ce-va cu altă ocașiune.

GHIOCŪ (DIOCŪ) și SGLĂVOCŪ (SGLĂVOGŪ, SCLĂVOCŪ)

UNŪ DUBLETŪ GRECO-LATINŪ

NOTIȚĂ DE B. P. HASDEU

Există unu fenomenu foarte interesantu, pe care unu Francesu ilu întrevăduse de pe la finea secolului alu XVII, apoi toți l'au uitat în cursu de aprupe doë-sute de ani, pînă ce în zilele noastre, limba devenind obiectul unei adevărate sci-

ințe, elū a reapărutū la lumină, căpētândū în Linguistică unū locū de onóre, mai cu sémă însă în studiulū graurilorū neolatine.

Iaca o indicațiune bibliografică :

N. Catherinot, Les dou blets de la langue française. Bourges, 1683, in-4;

A. Fuchs, Die romanischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zum Lateinischen. Halle, 1849, in-8, pag. 124—34;

A. Brachet, Dictionnaire des doublets ou doubles formes de la langue française. Paris, 1868—71, in-8;

A. Coelho, Formes divergentes de mots portugais, în «Romania» t. 2 (1873), pag. 281—94;

M. Bréal, Les doublets latins, în «Mémoires de la Société de Linguistique» t. 1 (1869), pag. 162—70;

Carolina Michaëlis, Studien zur romanischen Wortschöpfung. Leipzig, 1876, in-8;

U. Canello, Gli allotropi italiani, în «Archivio glottologico» t. 3 (1879), pag. 285—419.

Chiarū din acéstă listă se vede deja, că fenomenulū ce ne preocupă a fostū botezatū pînă acumū în diferite modurī : dublete, forme duble, forme diverginți, allotropi; calificațiunī pe lîngă carī noi mai putemū adăuga dittologie (*Heyse*, System der Sprachwissenschaft, p. 210) și polimorfie (*A. Tobler* în Literar. Centralblatt 1876 p. 1086). Din tóte acestea, termenulū «dubletū», deși nu e perfectū, totuși merită a fi preferitū, ca celū mai scurtū și celū mai respânditū.

Este unū dubletū atunci, cândū unū singurū cuvîntū pētrunde într'o limbă pe doē saū mai multe căl, fie-care cale dāndu-ī o altă formă saū unū altū sensū, mai adesea unū altū sensū și o altă formă totū-o-dată, saū celū puținū o altă nuanță de semnificațiune.

Câte-va exemple :

Din latinulū <i>captivus</i> la Francesī :	$\left\{ \begin{array}{l} \textit{captif}, \\ \textit{chétif} \end{array} \right.$
» » <i>clamare</i> la Spaniolī :	
	$\left\{ \begin{array}{l} \textit{clamar}, \\ \textit{llamar}; \end{array} \right.$

Din latinulŭ <i>christianus</i> la Reto-	}	<i>christiaun,</i> <i>carstiaun;</i>
romanŭ :		
» » <i>silvaticus</i> la Italianŭ :		
» » <i>pallidus</i> la Portugesŭ :	<i>pardo,</i> <i>pallido...</i>	

Din latinulŭ *Romanus*, noi amŭ formatŭ pe calea poporană pe *Românŭ* sau *Rumânŭ*, iar pe calea literară pe *Romanŭ*; ba încă totŭ aci aparține numele propriŭ *Ròmanŭ*, luatŭ din calendarulŭ slavo-bizantinŭ, precumŭ și *românŭ* «poveste», căpătătŭ din Occidente și care însemna acolo în evulŭ mediŭ ce-va scrisŭ nu latinesce, adecă nu în limba învętașilorŭ, ci în graulŭ vulgarŭ : «en roman».

În scurtŭ, din *Romanus* s'aŭ născutŭ la noi :

1°. *Rumânŭ*, cu schimbarea vocalismului, prin viața organică a limbei;

2°. *Ròmanŭ*, cu mutarea accentului, prin influința religiósă;

3°. *Romanŭ*, prin acțiunea literară internă;

4°. *romanŭ*, prin acțiunea literară externă.

Unŭ altŭ exemplu.

Din paleo-slaviculŭ *вѣрета* «aetas» și «stadium», Rușii aŭ moștenitŭ *вѣрета* «stadium», iar Românii aŭ împrumutatŭ *vîrstă* «aetas». În secolulŭ trecutŭ, prin succesivele ocupațiuni ruse militare și chiarŭ administrative ale României, părinții noștri aŭ făcutŭ cunoștință cu variantulŭ rusescŭ alŭ «vîrstei» pe lângă celŭ căpătătŭ de mai 'nainte. Ce a urmatŭ atunci? Ieromonaculŭ Macarie, în *Lexiconulŭ Slavo-românŭ* din 1778, conservatŭ manuscriptŭ în Biblioteca Centrală din Bucuresci, ne dă următorulŭ dubletŭ : «*vîrsta* (*вѣрета*) cătățimea locului, iară *vrîsta* (*вѣрета*) statulŭ și crescutulŭ omului.» Cu alte cuvinte, din același paleo-slavicŭ *вѣрета* cu doę sensuri începuse a se bifurca la Români doę forme cu câte unŭ singurŭ sensŭ : *vîrstă* și *vrîstă*. În Basarabia, grație dominațiunii rusesci perpetuate, o asemenea bifurcare s'a și înrădăcinatŭ în limbă, poporulŭ dicendŭ *vîrstă* la «etate» și *verstă* la «distanță».

Iată dară ce este dubletul.

În unele limbi acest fenomen e desu, ca în franceza sau în italiana; într-o sémă e rar, precum este la Românii; în toate însă, fie neo-latine sau altele, e foarte instructiv a-lu urmări, fiindu-că cele două sau mai multe căi prin cari se formează «dubletul» desvălesc totu atâtea curenturi diverse, din cari se stratifică cultura unei națiuni.

Dar să venim în speciă la dubletul greco-latinu, cărui e consacrată notița de față.

În Dicționarul d-lui Cihac, t. 2 pag. 342, chiaru alături cu *sglobiă*, despre care noi am vorbit în N-rul precedent, ne întimpină următorea etimologiă, asupra cării atragemu totă atențiunea lectoriloru, căci nemicu nu caracterisă mai bine întręga operă a d-lui Cihac :

«*Sglăbóg*, (pour *sclăbóc*, *clăbóc*), s., motte de terre, crotte, (Ion. C. 187 : «alți lămuresc vravul cu felezăul de pleavă, baligă, burueni, *sglăbogi* și altele); *vsl.* *κλῆβο*, *κλῆβζκο*, *glomus*; *nsl.* *klôbko*, *klôpka*, *klôpko*, «*klupko*, *cr. serb.* *klubko*, *klupko*, *kluko pelote* etc.»

Așa dară, d. Cihac a datu în «Calendaru pentru bunulu gospodaru» (Iași, 1845, p. 187) alu venerabilulu nostru agronomu Ionu Ionescu peste o frasă, în care după «plévă, baligă, *burueni*» figurăză «*sglăbogi*», și pe acești nenorociți *sglăbogi*, alu cărora locu — mai repetămu încă o dată — este după *burueni*, cea ce aru fi trebuitu deja să-i serve ca unu indice, d-sa îi botéză «motte de terre, crotte», adică «grunți» sau «bulgări», numai și numai pentru ca să pótă ajunge astu-felū la paleo-slaviculu *κλῆβο* sau *κλῆβζκο*.

Multu va mai rîde d. Ionescu, cându va afla modulū cumu ilu înțelege d. Cihac.

Sglăvogū, *sglăvocū*, *sclăvocū*, nici o dată *sglăbogū*, este o plantă, iar nici decumū unu «grunțu» sau «bulgăru».

Țicu «nici o dată *sglăbogū*», căci d. Cihac nu s'a mărginitu a falsifica sensulū, dar a falsificatū în același timpū și forma cuvîntulu, atribuindū d-lui Ionescu cea ce în cartea d-lui Ionescu nu se află.

In adevărū, pasagiulū citatū sună așa :

«Pe un vînt lin, uniî vîntură vrvul cu lopata alții îl lămurescū pe
«cel picat din vînt cu felezău de plévă, baligă, buruenî, s g l ă v o g f
«сгльвогѣ)...»

D. Ionescu dară đice «sglăvogî», cu *v*, iar d. Cihac îl ci-
téză cu *b* : «sglăbogî».

Din *v* în *b* și din «plantă» în «bulgărū», tóte acestea unica-
mente pentru hatîrulū paleo-slaviculū *калѣзко* !

In «Botanica română» a d-lui G. Baronzi (Limba română,
Braila, 1872, p. 144) noi găsimū *sglăvociu*, dar fără vre-o ex-
plicațiune. D. Dr. Brândză însă, prima noastră autoritate în ce
se atinge de «limba botanică a țeranulū românū», ne lămu-
resce anume că *sglăvocū* sau *sclăvocū* (Columna lui Traianū III,
p. 74, 229) este unū felū de «Centaurea», «Centauree», o
plantă cunoscută în botanică în peste 200 de varietăți și care
se bucură în graulū nostru de o mulțime de sinonimi, pre-
cumū : *Pesmă*, *Corobățică*, *Flórea-grăulūi*, *Smocū*, *Diocū*...

Să ne oprimū unū momentū asupra ultimulū sinonimū :
diocū.

In «Flora română» a reposatulū Costache Negruzzi ne
întimpină forma cea organică a acestui termenū în următo-
rulū pasagiū (Scrierile, ed. Socecū, t. I, p. 100) :

«Orchestraulū era gata Cintițele și merlele din copaci, grierii și bro-
«tăceii din erbă făceaū o musică — originală. Cavaleri și dame nu lip-
«siau; adunarea era numărósă. Crinulū, bujorulū *paeonia* și trandafi-
«rulū invitară camelii, fuchsi și azalee, digitarulū, clopoțelulū *campa*-
«nula, macū *papaver* și *ghioculū centaurea*....»

D. Cihac nu cunosce nici pe *ghiocū*, nici pe *diocū*; d-sa a-
duce însă, între elementele latine ale limbei române (Dict. t. I
p. 109), unū altū termenū botanicū, care nu este decâtū unū
simplu deminutivū din *ghiocū* sau *diocū*, și anume :

«*Ghiocel*, *diocel*, *Galanthus nivalis*, *Aster chinensis*, *Leucojum ver-*
num. ...»

D. Cihac trage pe acestū *ghiocelū* sau *diocelū* : «d'un type
latin *glaucellus*».

Nu cunoscemū nici o probă cumū-că unū *glaucellus* va fi existatū vre-o dată în limba latină ; și nu numai atātū, dar nu e nici o nevoiă de a construi unū asemenea «type latin». Alū nostru *ghiocelū* sau *diocelū*, deși datoritū sufixului romaniciū *ellus*, totuși este o formațiune deminutivală romănescă din *ghiocū* sau *diocū*. Intru câtū la noi romaniculū *-ellus* se pōte acăța la totū felulū de tulpine, fie ele slavice, turce, maghiare etc., de ex. *voinic-elū* *ibric-elū*, *papuc-elū* și altele ne-numerate, nu urmēză dară că acățarea lui la o tulpină latină datēză neapēratū din epoca romană. Pe câtū timpū avemū noi *ghiocū* sau *diocū*, de aci și numai de aci, iar nu din ipoteticulū *glaucellus*, derivă *ghiocelū* sau *diocelū*.

D. Cihac însă este pe deplinū corectū cândū dă prioritate formei *ghioc-* asupra lui *dioc-* și cândū pe acestū *ghioc-* din *ghiocelū* îl identifică cu latinulū *glauc-*.

Latinulū *gl-* din *glauc-* trebuia să trecă la Romāniū din Dacia în *ghi-* întocmai ca în *ghindă* din *glandem* = ital. *ghianda*, sau în *ghiață* din *glaciem* = ital. *ghiaccia*; iar latinulū *-auc-* din *glauc-* a pututū la noi să devină *-oc-* întocmai ca în *socū* din romaniculū *saucus* pentru *sambucus* = sp. *sauco* = provenț. *sauc*. In fine, pe *ghioc-* din *glauc-* fonetica română l'a modificatū în *dioc-*, cu *di-* din *ghi* întocmai ca în *dibuescū* din *ghibuescū*, cu care se alătură ital. *diaccio* din *ghiaccio*.

Așa dară romānulū *ghiocū* sau *diocū* represintă din punctū în punctū pe latinulū *glaucus* «albastru».

Acēsta ne aduce a-minte, că tōrte multe varietăți ale «flōrei-grāului» sunt în adevērū de culōrea albastră, cea ce a și făcutū ca epitetulū de «albăstrime» să figureze în nomenclatura lorū la diferite popōre, precumū :

- Fr. *bluet* sau *bleuet*, cfr. *bleu* «albastru»;
- Engl. *blue-bottle*, cfr. *blue* «albastru»;
- Ital. *blaveolo*, cfr. *biavo*=*blavo* «albastru»;
- Sp. *azulejo*, *flor azul*, cfr. *azul* «albastru»;
- Germ. *blaue Kornblume*, cfr. *blau* «albastru»;
- Russ. *sinŭcha*, cfr. *simŭ* «albastru»;

Polon. *modrak*, *modrzaniec*, cfr. *modry* «albastru»;
Ung. *kék-virág*, cfr. *kék* «albastru» etc.

Chiarŭ românescce una din varietățile se chiamă *albăstriță*, celŭ puținŭ în Bucovina : «Kornblume, florea graului oder albestrica» (*Alth*, Hauptbericht für Bukovina, Czernovitz, 1862, p. 87).

Dar cuvîntulŭ *glaucus* nu este latinŭ de origine, ci împrumutatŭ din greculŭ γλαυκός. Dacă Românii l'arŭ fi luatŭ d'adrechtulŭ dela Greci precumŭ aŭ luatŭ pe *trandafirŭ*, pe *crinŭ*, pe *garofă* și alți câțî-va termeni botanici, atunci γλ- nu s'arŭ fi mulatŭ în *ghi-*, ci arŭ fi rămasŭ totŭ *gl-*, după cumŭ a rămasŭ în *glastră* «pot à fleurs» din neo-gr. γλάστρα. Din γλαυκ-s'arŭ fi născutŭ dar o formă foarte apropiată de *sglăvocŭ* sinonimŭ cu *ghiocŭ*.

Eleniștii aŭ constatatŭ că ο în γλαυκός nu represintă pe *u*, ci pe digamma : γλαυκός (*Brugman* în *Curtius*, Stud. z. griech. Gramm. t. 4, p. 144). Nu este însă necesărŭ de a ne urca pînă acolo pentru a justifica pe *-v-* din românulŭ *sglăvocŭ*, de vreme ce pronunța grécă vulgară este *glavkos* saŭ *glafkos*, iar nu *glaukos*, încâtŭ elenulŭ γλαυκός nu se putea contrage la noi în *glocŭ* după cumŭ s'a contrasŭ în *ghiocŭ* latinulŭ *glaucus*, în care nu e *-af-* saŭ *-av-*, ci *-au-*.

Proteticulŭ *s* în *sglăvocŭ* este curatŭ românescŭ, ca și în *sgrîpsorŭ* din γρόψ; n'arŭ fi imposibilŭ totuși ca să'lŭ fi avutŭ deja vre-unŭ dialectŭ elenŭ, căci îlŭ găsimŭ foarte desŭ la Neo-greci : σβῶλος=βῶλος, σγουρός=γυρός, σκόνι=κόνις, σπορδαλός=κοροδαλός, σκῆβω=κῆπτω, στραγάλια=τρογάλια etc. (*Foy*, Lautsystem d. griech. Vulgärsprache, Leipzig, 1879, p. 74-5), încâtŭ arŭ fi foarte legitimŭ și unŭ σγλαυκός din γλαυκός.

Maî greŭ arŭ fi a ne da sémă de finalulŭ *-ocŭ* în *sglăvocŭ*, dacă n'arŭ fi învederată aci acțiunea de analogiă a sinonimilorŭ *ghiocŭ* și *smocŭ*, pôte și a lui *busuiocŭ* saŭ *siminocŭ*, ajutată prin dificultatea de a se pronunța *sglavocŭ*.

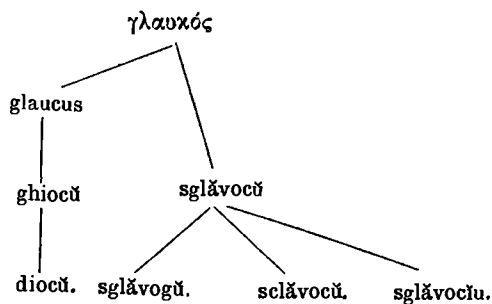
Deci, precumŭ românulŭ *ghiocŭ* este din literă în literă latinulŭ *glaucus*, totŭ așa românulŭ *sglăvocŭ* corespunde pe deplinŭ grecului γλαυκός.

Forma provincială *sclăvocŭ* lesne se explică prin acomodă-
 țiunea fiziologică, consónele nevibrátore *s*, *v* și *c* din *sglăvocŭ*
 prefăcëndŭ în nevibrátorulŭ *c* pe vibrátorulŭ *g*. Grațiã acestui
 procesŭ acomodativŭ, în *sclăvocŭ* tóte consónele și consono-
 vocalele sunt nevibrátore, tóte fără excepțiune, pînã și ambi-
 guulŭ *l*, la rostirea căruia córdele vocale potŭ să vibreze sau
 să nu vibreze.

Forma provincială *sglăvogŭ*, pe care ne-o presintă d. Ionescu,
 se distinge prin scăderea finalei tenue *-k* la media *-g*, nu însă
 ca în *aprigŭ* = lat. *apricus* sau *vitregŭ* = lat. *vitricus*, ci mai a-
 lesŭ sub influința asimilatrice a lui *g* din prima silabă.

Forma provincială *sglăvocŭ*, pe care ne-o dă d. Baronzi,
 ne aminteste pe *melcŭ* alături cu *melcŭ*. În ambele ca-
 suri, palatalizarea guturalei finale ni se pare a avé același
 cauză morfologică, și anume mai désa întrebuiñtare a plura-
 lului decâtŭ a singularului : «amŭ mâncatŭ *melcŭ*», «amŭ
 culesŭ *sglăvocŭ*», astŭ-felŭ că forma pluralului a ajunsŭ a se
 impune și singularului, unŭ fenomenŭ nu tocmai rarŭ în
 Linguistică și căruia — între cele-l'alte — noi datorimŭ pe
 românulŭ singularŭ *fóia*, fr. *feuille*. span. *hoja*, port. *folha* etc.,
 tóte din latinulŭ pluralŭ *folia*.

Putemŭ dară cu o perfectă certitudine a stabili urmátorea
 genealogiã :

Este óre vre-o asemănare între *diocŭ* și *sglăvogŭ*? Și totuși
 ambele sunt unulŭ și același γλαυκός, pëtrunsŭ la Români pe
 doë căi în doë epoce diverse.

DIN OBICEIELE JURIDICE ALE POPORULUI ROMÂNŪ

DIN DISTRICTULŪ BACĂŪ

după învățătorii sătești **I. Climescu, I. Curpănoș, C. Petroviș**
și **D. Pătŭ.**

(Urmare.— Veđi No. 1, 2, 3, 4 și 5)

§ 138. Ore își mai aducŭ a-minte țăraniŭ despre vechiulŭ aședămintŭ ostășescŭ alŭ țerei? — cumŭ se strîngeauŭ ómenii la óste? — cândŭ și cumŭ se făcea *căutarea* (revista)? — ca ce felŭ era plata și respłata oșténului? — precumŭ și pedepsele?

A. O parte din bătrâni își aducŭ a-minte că pe la 1833 se prindea omulŭ la óste așa : se strîngeauŭ câte 50—60 nóptea și mergeauŭ la acelu chibzuitŭ bunŭ de óste, și pină prindeauŭ unulŭ scăpa câte 4-5; căci acelu ce avea să fie prinsŭ, era bine înarmatŭ și 'și făcea drumŭ printre cei 50—60, iarŭ pe care 'lŭ putea prinde, ilŭ legaŭ și făceauŭ bani de cheltuiala de'lŭ duceauŭ la Iași. Plata oșténulu era că 'lŭ inzestra cu 2 boi, 1 carŭ, lanțŭ, toporŭ, dându-lŭ ajutorŭ și la facerea de case sau o vacă.

B. Își aducŭ a-minte ómenii că se plăta de satŭ la óste, áceta însă de-multŭ, iar mai pe urmă se prindea și care nu se supunea ilŭ duceauŭ legatŭ cu funia.

C. Vechiulŭ aședămintŭ ostășescŭ se spune de bătrâni că a fostŭ ast-felŭ : Boerii își făceauŭ oștire cu cheltuiala lorŭ, numindu-se oșteniŭ lorŭ Volintiri, și cu aceștia stetaŭ improtiva inamicilorŭ. Altŭ-felŭ de oștire a guvernului era adunată cu sila, prindendu'ŭ și legându'ŭ cu funia. Aici la munte, cândŭ se 'ntâmpla de prindea în casă pe vr'unŭ flacău bunŭ de óste, ómenii ce'lŭ urmăriaŭ, pentru a nu fi loviți sau tăiați cu cuțitulŭ sau toporulŭ de cătră acelu flacău, urmaŭ astŭ-felŭ : Înconjuraŭ casa unde era flacăulŭ, și apoi tăindŭ unŭ tufarŭ de bradŭ cu crengi multe, numitŭ pe aici *țrșŭ*, ilŭ băgaŭ pe ferestră și incepeauŭ a'lŭ ghionti pe flacău cu acelu tufarŭ pină ilŭ ameuŭ. Unŭ apoi intraŭ în casă pe ușă de'lŭ prindeauŭ, și în acelu intervalŭ alți ómenii ilŭ ghiontiaŭ mereŭ cu tufari lungi și tufoși pe ferestrele

casei, ca să n'arbă timpŭ flăcăulŭ a da cu ce-va în cei ce puneau mâna pe elŭ; apoi îlŭ prindeau și'lŭ legaŭ.

§ 139. Ce felŭ de ocări întrebuințază sătenii? — cari din ele sunt socotite ca cele mai grele? — și cumŭ se pedepsescŭ?

A. Sătenułŭ în necazulŭ lui, fie mare sau micŭ, insultă totŭ ce are elŭ mai sacru, precumŭ dela D-đeu și pînă la celŭ mai micŭ lucru sfintŭ. Ca cele mai grele ocări se socotescŭ cele de D-đeu, Cristŭ, Evangheliă, Cruce și altele asemenea

B. Ocările întrebuințate de săteni în casuri de violență, este injuraturulŭ «de mamă», care se uséză de cei mai înțelepți și mai religioși, iarŭ alții din săteni pronunță diferite injurii scandalóse, privitoare personalŭ la acelŭ suduitŭ. Unii ca aceștia sunt priviți reŭ de săteni și nu sunt ajutați la nevoi, dicându-le : « fugi, nespelatule și nelegiuitule! »

C. Sătenii de pe aici întrebuințază astŭ-felŭ de ocări : de sfintŭ, Cruce, Evangheliie, Dumneđeu etc. C'unŭ cuvintŭ, tóte lucrurile sfinte le batjocorescŭ. Din aceste sunt socotite ca cele mai grele : insulta de D-đeu, Hristosŭ, nafora, icónă, pasca, sfintŭ.

D. Ocările întrebuințate de săteni sunt : sudălmile de Cruce, de sfintŭ, de Dumneđeu, luminare, botezŭ, biserică, precistenii, tămăia, laptele mă-sei, de mamă, de nascere, și altele cari nu se potŭ descrie.

§ 148. La ce vîrstă se logodescŭ și se însoră ómenii pe acolo?

A. Bărbații se 'nsoră obicnuitŭ dela vîrsta de 20 și pînă la 30 ani; iarŭ fetele se mărită dela etatea de 15—20 ani.

B. Vîrsta de 13—21 inclusivŭ pentru băieții, și 15—20 ani pentru fete, sunt epocile cele mai obicnuite în cari părinții își căsătorescŭ copiii lorŭ.

D. Căsătoriile se facŭ la vîrsta dela 18 ani în susŭ pentru bărbați, iarŭ la fete dela 17 ani în susŭ.

§ 149. Se întâmplă óre ca părinții să logodescŭ pe copiii lorŭ de mici? — cumŭ se face acésta? — și ce urméză de acolo?

A. Nu se întâmplă nici-o-dată ca sătenii Români să'și logodescŭ copiii de mici.

§ 150. Câtă timp trebuie să treacă între logodnă și căsătoria ?

A. Timpul ce trebuie să treacă între logodnă și căsătoria este acela prevăzut de legea civilă, și chiar mai înainte nu se prelungia mai mult decât pînă la 2 săptămâni.

B. Între logodnă și căsătoria nu trece mai mult decât trei săptămâni.

D. Timpul dela logodnă pînă la căsătoria ține dela 3—4 săptămâni.

§ 151. Când, unde și câte întâlniri se fac pentru încheierea logodnei?— cum se numesc fiecare din ele? — și cine sunt acei ce iau parte într'însele ?

A. Când un flăcău își propune a se însura, se fac următoarele întâlniri: Mai întâi flăcăul se cam înțelege cu fata; apoi părinții săi vre-o rubedenia din partea flăcăului se duc la casa părinților fetei și le propun de a'și da fata după acel flăcău; și dacă nu se apără, urmăză a se mai duce o dată cu flăcăul pentru a se înțelege de o parte flăcăul cu fata, și de altă parte a se mai înțelege părinții flăcăului cu ai fetei; și putându-se pune la cale, se dă mâna, adică flăcăul cu fata și părinții ambilor asemenea, determinându și ziua de a se logodi.

B. Pentru încheierea logodnei trebuie să se facă mai multe întâlniri sau adunări, pentru ca să se potoască plăcerea altuia flăcăul și fata. După aceea merg părinții flăcăului, însoțiți de flăcău și de alte persoane din sat mai deosebite, la fata spre a se înțelege cu părinții fetei, adică dicu că merg « în pețit » spre a se putea alcătui din zestre ce o dă fetei, spunându și ce'î dă flăcăului; și dacă se pot învoi, chiar în momentul acela încep logodna. Ce'i ce iau parte la logodnă sunt: vecinii, scriitorul și alții.

§ 152. Ce fel de obiceiuri cu d'amăruntul se păzesc la pețire ?

B. La pețire este obicei să se aducă o strachină cu grâu. sau orez dacă fata 'i mai alosă; se pun în elele în într și se schimbă de vr'o trei ori de cine-va din omeni; după ce au schimbat în elele, se fac câte-va împușcături ca să se prevestească o asemenea căsătoria provizorie; și după ce mai întâi s'au făcut foile de zestre și s'au logodit tinerii, apoi se întinde masa tuturor musafirilor casei, stănd și mirele cu părinții lui la masă.

D. Obiceiurile la pețire sunt : se ducă părinții cu tinărul unde este fata de séma lui; sunt bine primiți, punându'i la masă; încep a vorbi; dacă se înțeleg — atât părinții cât și tinerii — dau mâna; schimbă inelele; fata pune la căciula saă peleria flăcăului o flóre de tirgü, și elü eșindü afară dá focü la câte-va pistóle, semnü cá s'a logoditü.

§ 153. Cândü óre se socotesca cá o logodnă s'a săvîrșitü pe deplinü?

A. Logodna se consideră ca terminată atunci cândü flăcăulü și fata aü schimbatü inelele unulü cu altulü, în fața părinților și a mai multorü ómeni, rude, prietenü saü cunoscuți.

B. O logodnă se socotesce cá este făcută pe deplinü numai atunci cândü e săvîrșită de preotü.

§ 155. Acela ce strică logodna este elü ținutü a da vre-o despăgubire celei-l'alte părți?

A. Acelü ce voesce a strica logodna este obligatü a întorce ori-ce chieltuială făcută de cea-l'altă parte.

B. După ce tinerii se logodescú, se póte întâmpla să se nască vorbe în satü, adică cá fata n'a fostü cumü trebuie saü cá flăcăulü este de ómeni proști, saü cá 'și ieau séma părinții să nu le dea câtü le-a făgăduitü nainte de logodnă, și atunci celü ce voesce să strice logodna trebuie să întorcă chieltuiala celui-l'altü.

D. Acela care strică logodna este datorü a întorce chieltuiala făcută.

§ 157. Óre se află acolo ómeni cari trăescü cu femeii fără cunună? — ce părere are poporulü despre o astü-felü de insoțire? — și cumü o numesce?

B. Sunt și ómeni cari trăescü necununați, și acósta din causă cá ei fiindü bătráni n'aü pututü lua femeii decâtü din cele mai próste, cari nefiindü de o considerațiune cu femeile ce le avuse înainte, le e rușine óre-cumü a se cununa cu ele și'i face să trăescă necununați. Poporulü îi desprețuesce multü pe unii ca aceștia și se feresce chiarü a mânca din mâna lorü, dicându-le : neleguiți.

§ 158. Cumü este privită în satü o posadnică saü o femeie fără cunună?

B. O posadnică este desprețuită de săteni, și chiarü rudele o urescú.

§ 159. Suntă ôre flăcăi bătrâni și fete bătrâne? din ce felu de pricina? — și cumă sunt priviți de cătră poporū?

C. Pe aici sunt flăcăi și fete bătrâne mai multe. Acei flăcăi rămânū unii neinsurați pentru că au câte unū defectū, alții sunt proști, alții bețivi, leneși etc. Fetele asemenea sunt unele depravate și facū copii pînă a nu se mărita. Pe acești copii îi numesce poporulū *ghitanci*, iar pe acele fete bătrâne și flăcăi îi numesce *ômeni resuflați*.

D. Suntū în satū flăcăi și fete bătrâne; poporulū îi privesce bine, fiindū cinstiți, dicându-le că «nu au ursit».

§ 160. Ce crede poporulū despre acei ce îmbătrânescū și morū necăsătoriți?

A. Despre acei ce îmbătrânescū și morū necăsătoriți poporulū crede că sunt păcătoși, morți și cu sufletulū și cu trupulū.

B. Poporulū nu vorbesce bine de acela ce nu se însoră legitimū și móre fără cununiă, căci pe d'o parte îi dice că «vai de elū, sărmanulū, pe cea-l'altă lume n'are să aibă soția la înviaie», apoi alții opinéză că de géba au mai trăitū în lumea asta, dacă nu l-a rămasū și lui urmași ca să'lū pomenéscă și să'i dea de pomână.

C. Despre acei ce îmbătrânescū și morū necăsătoriți poporulū crede că au trăitū zadarnicū în viața lorū.

D. Despre cei bătrâni cari morū necăsătoriți poporulū crede că sunt ufericiți.

§ 162. Ce însușiri sunt cele mai căutate într'o mirésă? bună-ôră: — frumusețea ei? — ori hărnicia și buna-purtare? — saū avuția? — saū ce alta?

A. Insușirile ce se caută la o mirésă sunt: frumusețea, buna purtare, hărnicia, avuția, soiulū, și mai multu de câtū tôte sănătatea ei.

B. O mirésă se cere a avé: unū bunū soiū, adică din ômeni cinstiți, apoi frumusețea și hărnicia, și în urmă averea. Acéstă considerațiune este admisă numai de sătenii cei mai înțelepți, iarū cei mai proști caută mai întâiū averea și frumusețea.

(Va urma).

OPERELE D-LUI B. PETRICEICU-HASDEU

1. *Vięta și scrierile lui Luca Stroici* ; Bucuresci, 1864, în 16. *Epuisé.*
2. *Filosofia portretului lui Tepeșu* ; Bucuresci, 1864, în 16. *Epuisé.*
3. *Analise literare externe* ; *Wolf, Raicevici, Eutropius, Palauzow etc.* Bucuresci, 1864, în 16 *Epuisé.*
4. *Micuța*, o nuvelă satirică ; Bucuresci, 1864, în 16. *Epuisé.*
5. *Ion Vodă celă cumplită* ; cu ună portretă și 10 gravure ; Bucuresci, 1865, în-8. pagine 246. *Epuisé.*
6. *Schylock, Gobseck și Moise* ; studiu literarū ; Bucuresci, 1866, în-8.
7. *Talmud* ; studiu filosoficū ; Bucuresci, 1866, în-8.
8. *Industria națională față cu principiul concurenței* ; studiu politico-economicū ; Bucuresci, 1866, în-8.
9. *Răsvan-Vodă* ; dramă istorică în 5 acte în versuri ; Bucuresci, 1868, în 8.
10. *Istoria toleranței religiose în România : protestanți, catolici, mahometani, lipoveni și jidani* , edițiunea 2. Bucuresci, 1865, în 8. — Prețulū 2 franci ; pe hărtiă velină — 3 franci.
11. *Satirulū*, diarū umoristicū ; Bucuresci, 1865, în fol. *Epuisé.*
12. *Archiva istorică a României* ; Bucuresci, 1865—1867, în 4, 4 tomuri mari ; prețulū 40 franci.
13. *Poesă* ; Bucuresci, 1873, în 8.
14. *Istoria critică a Românilorū* ; tomulū 1-iū, a 2-a edițiune. Tomulū iI sub presă— în-4 mare în-2 colone fără linie. Prețulū tomulū 1—24 franci.
15. *Principie de filologia comparativă*. Cursū ținutū la Facultatea de Litere din Bucuresci. Aū eșit numai patru lecțiuni, pag. 108. — 4 franci. Pe hărtiă velină 6 franci.
16. *Fragmente pentru istoria limbei române. Elemente Dacice I. Ghiuj.*—Bucuresci, 1876, în-8, pe hărtiă velină, tipăritū în 100 exemplare, 3 franci.
17. *Fragmente pentru istoria limbei române. Elemente Dacice II. Ghiob.* — Bucuresci, 1876, în-8, pe hărtiă velină, tipăritū în 100 exemplare. — 3 franci.
18. *Baudouin de Courtenay și dialectulū slavo-turanicū din Italia.*—*Cum s'aū introdusū slavismele în limba română?* — Notiță lingvistică.—Bucuresci, 1876 în-8, pe hărtiă velină, tipăritū în 100 exemplare. — 2 franci
19. *Dina Filma, Goșū și Gepidū în Dacia.* —Studiu istorico-lingvisticū, Bucuresci, 1877, în-8, pe hărtiă velină, tipăritū în 100 exemplare. — 2 franci.
20. *Columna lui Traian.* Revista mensuală pentru istoriă, lingvistică și psihologia poporană. 7 tomuri.
21. *Trei crai dela Resăritū* ; comediă în 2 acte. Bucuresci, 1879, în-16. 2 franci.
22. *Originile Craiovei 1230—1400.* Bucuresci, 1878, în-8. 4 franci.
23. *Cuvente den bătrâni.* Tom. 1. Limba română vorbită între 1550-1600. Studiu paleografico-lingvisticū ; 448 pag. în 8 maj.
24. *Cuvente den bătrâni.* Tom. II. Cărțile poporane ale Românilorū în secolulū XVI. Studiu de filologie comparativă. Pagine XLVI și 768 în-8 maj.
25. *Cuvente den bătrâni.* Suplementū la tomulū I. Controverse. *Pagine a—u și CX* în 8 maj.
26. *Cuvente den bătrâni.* Tom. III. Istoria limbei române. Făsc. I, pag. XVI, 160.